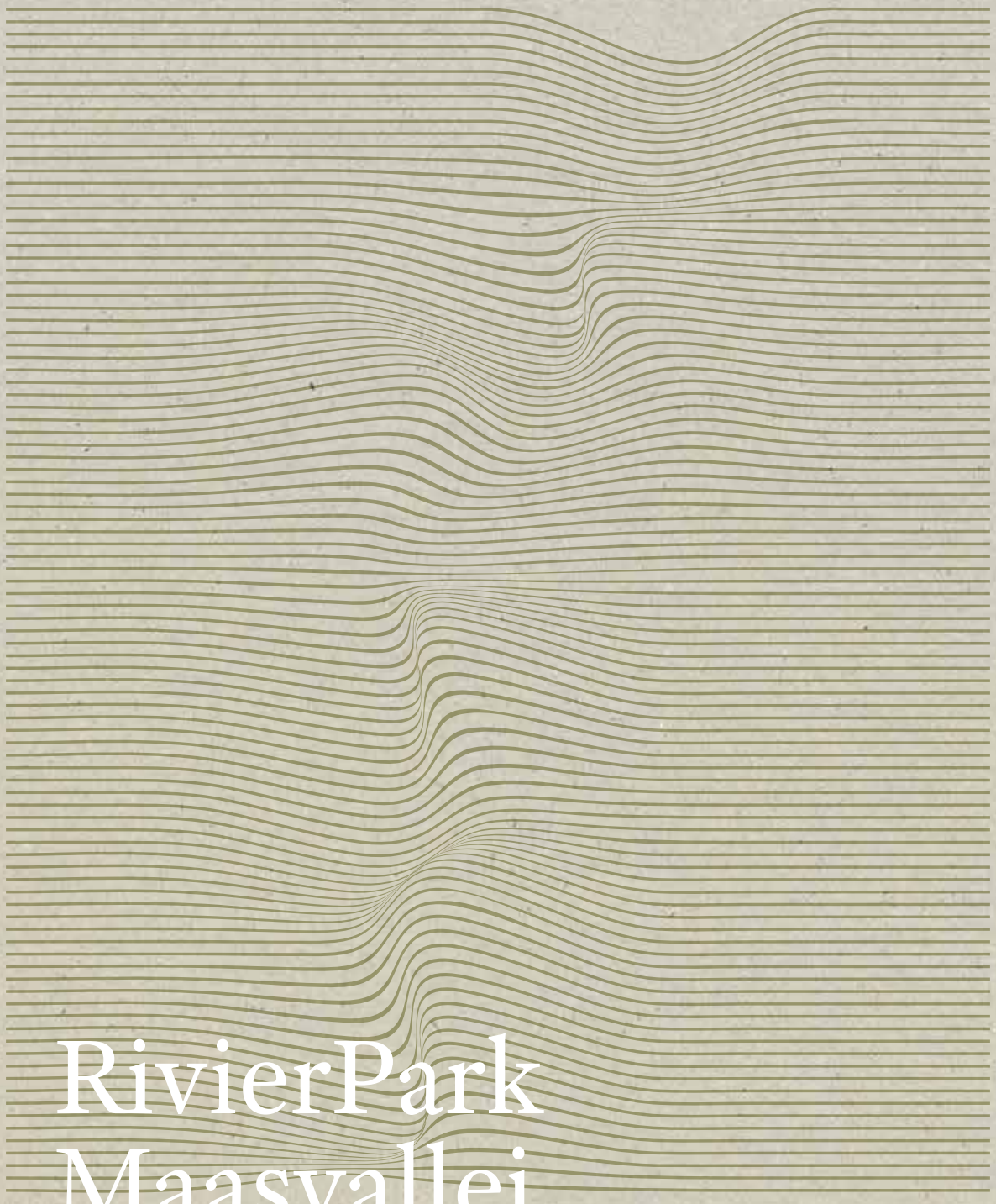

RivierPark Maasvallei Masterplan

RivierPark Maasvallei Masterplan 2024-2048

Rivieren zijn een kompas voor ons als samenleving. Alles wat op de oevers gebeurt, zegt iets over de relatie die wij er mee hebben. Wij zijn een rivierfamilie.

Li An Phoa, drinkable rivers, tijdens het Maascongres in 2022

Inleiding 6

0. Gebiedsanalyse 9

1. Visie 13

1.1. Visie op de ruimtelijke samenhang 15
1.1.1. Perimeter 15
1.1.2. Ruimtelijk raamwerk 17
1.1.3. Segmenten 19
1.1.4. Schil en verbindingen 21
1.2. Visie op de landschapskwaliteit 23
1.2.1. Landschapskwaliteit voor de verschillende ruimtelijke dragers 23
1.2.2. Erfgoed 28
1.2.3. Landbouw 32
1.2.4. Natuur 34
1.3. Grensoverschrijdende recreatieve visie en USP 41
1.3.1. Recreatieve visie 41
1.3.2. USP 47
1.4. Visie op de internationale samenhang 48
1.5. Visie op de aanpak van het Parkbureau en de meerwaarde voor de bewoners 51

2. Missie 55

3. Strategische doelstellingen 59

3.1. Oude en nieuwe doelstellingen 61
Eerste strategisch doel: Rivierlandschap in balans 62
Tweede strategisch doel: Gekoesterd door bewoners en geliefd door bezoekers 64
Derde strategisch doel: RivierPark Maasvallei... Grensverleggend! 66
3.2. Omzetten in acties en projecten, toepassen in werking 69

4. Gebiedscoalitie 71

4.1. Beschrijving van de gebiedscoalitie en governance 72
4.1.1. Stuurgroep en projectgroep/ambtelijk overleg 73
4.1.2. Thematische werkgroepen 73
4.1.3. Rol van rivierbeheerders en grindwinners 75
4.1.4. Uitvoerend orgaan: Parkbureau Maasvallei 75
4.1.5. Financiering op hoofdlijnen 76
4.2. Samenvatting besluitvorming partners 77
4.3. Totstandkoming en bronnen 78
4.3.1. Adviezen jury op Parknota 78
4.3.2. Totstandkoming 79
4.3.3. Bronnen 80
4.3.4. Afkortingen 80

5. Colofon 81

Inleiding

Het RivierPark Maasvallei werd opgericht in 2008 in Leut, Maasmechelen. Het was de start van een gebiedsgerichte werking van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM), gesteund door de Limburgse gedeputeerden Frank Smeets (natuur) en Sylvain Sleypen (toerisme). Van in het begin werd een 'gebiedscoalitie' samengesteld met - naast vertegenwoordiging uit de provincie en RLKM - de 5 Vlaamse Maasgemeenten, natuurbeheerders, de landbouwsector en spelers uit rrecreatie- en grindsector (zie 4.3). Ook de betrokken Vlaamse agentschappen schoven mee aan. De visie en de doelen werden vastgelegd in het Plan van Aanpak[1].

De financiering werd verzekerd door eigen inbreng van de provincie, RLKM en de Maasgemeenten, en werd stelselmatig aangevuld door projectsubsidies. Onder andere door drie Strategische Projecten, maar vooral door een toelage uit het Grindfonds kreeg het RivierPark Maasvallei gestaag vorm. Het Parkbureau werd ondergebracht bij het Regionaal Landschap Kempen en Maasland. Ondertussen kan er worden teruggekeken op een (samen) werking van 15 jaar, de noodzakelijke onderbouw van de visie die in dit Masterplan wordt toegelicht.

In 2015 werd de Belgisch - Nederlandse intentieverklaring getekend voor de langjarige en grensoverschrijdende uitbouw van het RivierPark Maasvallei. Daaraan voorafgaand hadden de Nederlandse partijen al een eigen eerste uitvoeringsfase lopen om de ontwikkeling aan de Nederlandse oever te laten sporen met die aan de Vlaamse oever. In 2017 werd echter unaniem beslist om de verdere ontwikkeling van het grensoverschrijdende RivierPark bij één uitvoeringsorganisatie te leggen, namelijk het Parkbureau RivierPark Maasvallei, onderdeel van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland. De daaropvolgende jaren werkt het Parkbureau dus verder met Vlaamse én Nederlandse middelen.

Dit alles betekent echter niet dat het RivierPark nu 'klaar' is. Complexe afstemmingsprocessen vergen meer dan ooit een Parkbureau waarin opgaven neergelegd kunnen worden. Voor grensoverschrijdende initiatieven zoals de exploitatie van de veerpontjes, onderzoek op landschapsniveau en kennisdeling, een grensoverschrijdende route, het aantrekken van (Europese) projecten... is het Parkbureau een uitstekend geplaatste uitvoerder. Ze is de motor achter de beleving, promotie en sensibilisering op streekniveau naar gekende en nieuwe doelgroepen. Maar de toelage van het Grindfonds liep in 2022 ten einde, en de continuïteit van de Vlaamse financiering is daarmee onzeker.

De ongeziene waterstand tijdens de overstroming van 2021 maakte duidelijk dat het landschap van de Maasvallei zelf voor grote uitdagingen staat rond water en klimaat. Op vlak van natuurwaarden, ontwikkelkansen voor de landbouw, het behoud van erfgoedwaarden, de inpassing van de energieopgave en van bedrijvigheid, de verduurzaming van wonen in de dorpen en de daarmee samenhangende mobiliteit en druk op de open ruimte... zijn eveneens allerlei uitdagingen in de Maasvallei. De kracht van het RivierPark Maasvallei, de laatste 15 jaar, nu en in toekomst, is om daar de kansen in te zien en ze te valoriseren voor partners, bewoners en bezoekers. Door al die uitdagingen is dit landschap immers volop in beweging en oefent het een grote aantrekkingskracht uit.

Het RivierPark Maasvallei werd destijds opgericht als 'Landschapspark avant la lettre', van onderuit. Het doel was het behoud en de verdere ontwikkeling van het unieke rivierlandschap dat door de eeuwen heen gevormd werd door natuurkrachten én mensenhanden. Dat betekent ook dat de partners vanuit de eigenheid van het gebied nadrukkelijk naar een erkenning als *Landschapspark* streven, en niet als Nationaal Park. Een erkenning als *Landschapspark* is voor de partners een logische volgende stap, en waarborgt een kwalitatieve en stabiele werking.

Voor u ligt het masterplan voor de komende 24 jaar.

In de delen 'visie' en 'missie' wordt terug ingehaakt op de abiotische en historische analyse uit de Landschapsbiografie. In de delen 'doelstellingen' en 'gebiedscoalitie' wordt beschreven waar de partners de komende 24 jaar op willen inzetten in het RivierPark Maasvallei.

RivierPark Maasvallei landschap volop in beweging

Plan van aanpak 'Maasvallei, grensverleggend', s.l., 2007.

In de Parknota die in september 2021 werd ingediend naar aanleiding van de oproep naar Vlaamse Parken, werd een gebiedsanalyse op hoofdlijnen opgenomen. De omvang en samenhang van de Maasvallei werd er in beschreven en onderbouwd, evenals de belangrijkste landschapskenmerken of 'ruimtelijke dragers' in de Maasvallei.

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de jury in het voorjaar van 2022 werd deze analyse verder uitgediept in een Landschapsbiografie: een analyse van de abiotische en cultuurhistorische kenmerken van de Maasvallei met bijzondere aandacht voor de samenhang tussen mens en Maas. De Landschapsbiografie wordt, omwille van haar omvang, apart aangeleverd. Ze eindigt met de hedendaagse situatie van de Maas, het landschap op haar oevers, de ontwikkelingen op het vlak van landbouw, natuur, recreatie, toerisme, bewoning en bedrijvigheid, en de kansen en uitdagingen die daarbij horen. Dat is precies het punt waarop dit Masterplan de draad oppikt. In de hierna volgende stukken wordt vanuit die analyse verder gegaan op de visie van de partners op dit gebied.

1. Visie

Perimeter RivierPark Maasvallei

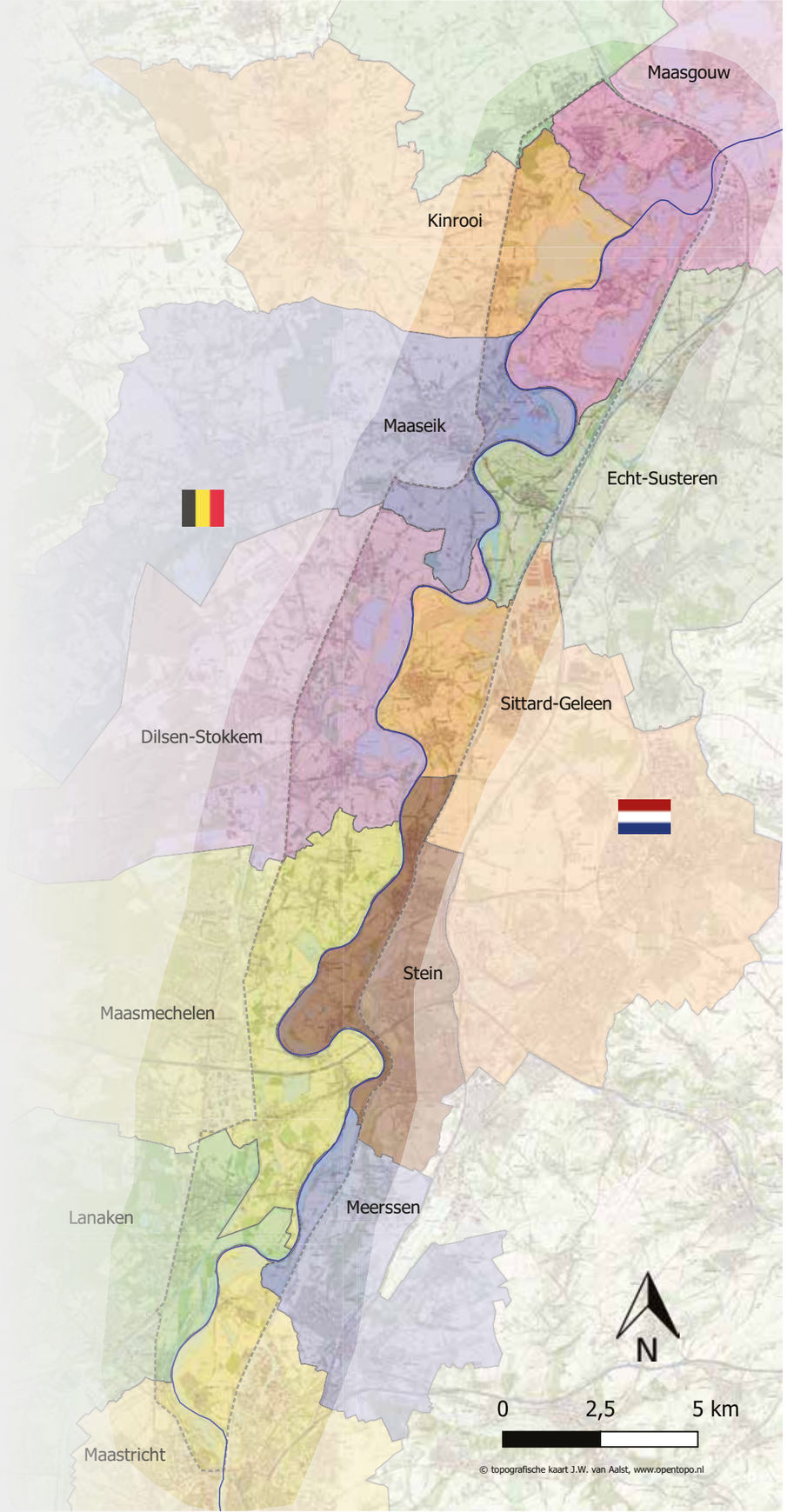

Legenda

- Perimeter RPMV
- Schil RPMV (ongedefinieerd)
- Maas

1.1. Visie op de ruimtelijke samenhang

1.1.1. Perimeter

Het RivierPark Maasvallei situeert zich aan de oostgrens van Vlaanderen en in het zuiden van Nederland, samenvallend met de grensoverschrijdende landschappelijke eenheid 'Maasvallei'[2]. Het strekt zich uit over dorpen, gehuchten en delen van 11 gemeenten, waarvan 5 in Vlaanderen (Kinrooi, Maaseik, Dilsen-Stokkem, Maasmechelen, Lanaken) en 6 in Nederland (Maasgouw, Echt-Susteren, Sittard-Geleen, Stein, Meerssen, Maastricht).

Lanaken (Smeermaas) en Maastricht (Borgharen) vormen de zuidgrens, Kinrooi (Kessenich) en Maasgouw (Thorn) de noordgrens. De oostgrens wordt in Nederland gevormd door het Julianakanaal. De westgrens door de N78 of 'Rijksweg' en Heirstraat in Vlaanderen.

Deze begrenzing is sterk aanwezig in het landschap. Uit de landschapsbiografie blijkt het verschil tussen dit deel van de Maas en het stroomgebied verder stroomopwaarts (diepe insnijding, mergel- en kalklandschap) of stroomafwaarts (grootschalig plassenlandschap, zandmaas). Er wordt ook ingegaan op de lange geschiedenis van de Rijksweg als een tracé dat zich van oudsher als 'droge weg' ontwikkelde tussen de alluviale vlakte en het middenterras. Ook het Julianakanaal werd in de 19de eeuw aangelegd op een steilrand. Door die duidelijke lijnen in het landschap, hun landschappelijk ontstaan en hun functie, kwam de perimeter van het RivierPark Maasvallei in 2008 al tot stand[3]. In het midden van dit langgerekte gebied ligt de Maas, waarvan het diepste punt of 'thalweg' tevens de landsgrens vormt.

De totale omvang van het RivierPark Maasvallei bedraagt 12.930 ha, waarvan het Vlaamse deel 6.993 ha inneemt en het Nederlandse deel 5.937 ha. Maar liefst 4.136 ha van het totale gebied (dat is dus 1/3 van het kandidaat-Landschapspark) kan worden ingenomen door de Maas in haar brede winterbedding, begrensd door de winterdijken die het snoer van Maasdorpen droog houden in natte periodes.

Het aandeel open ruimte in de Maasvallei bedraagt zo'n 9.948 ha of 76% (73% aan de Vlaamse oever). Zo'n 2.460 ha of 35% van de Vlaamse oever is beschermd als landschappelijk erfgoed, in Nederland kent men een andere erfgoedclassificatie. Grensoverschrijdend is er na de realisaties in Elerweerd en Trierveld zo'n 2.300 ha of 16% effectieve natuur (15% van het Vlaamse deel, 26% als het gaat om natuurbestemmingen), en zo'n 6.000 ha landbouwgebied (52% van het Vlaamse deel). Verschillende zones voor recreatie en voormalige grindwinningsgebieden (waarbij de nabestemming is ingegaan) maken deel uit van die open ruimte. Er wonen zo'n 53.000 mensen in het RivierPark[4].

TABEL MET OPPERVLAKTES EN PERCENTAGES

Criterium	Totaal	Percentage op totale omvang	Ha Vlaams gedeelte	Ha Nederlands gedeelte	Percentage Vlaams gedeelte	Percentage NL gedeelte
Omvang	12.930 ha	100%	6.993	5.937	54%	46%
Aandeel landschappelijk erfgoed		>35%	2.461	Andere classificatie	35%	Andere classificatie
Aandeel open ruimte	9.948ha	76%	5.080*	4.868	39%	37%
Aandeel natuur	2.120	16%	946**	1.174	7%	9%

** In het oproepreglement werd de referentielaag Open Ruimte uit de Open Ruimte monitor van 2013 opgegeven. Als de open ruimte bestemmingen als referentie worden genomen, bedraagt het aandeel open ruimte aan de Vlaamse oever 5.685ha.*
*** In het oproepreglement werd voor het aandeel natuur verwezen naar de Habitatrichtlijn- en Vogelrichtlijngebieden en het geoportaal ruimtelijke plannen en verordeningen. Echter worden niet al deze gebieden vandaag als natuur beheerd. Uitgaande van de oorspronkelijke referentielaag, is er een aandeel natuur aan de Vlaamse oever van 1.820ha.*

2 Referentiekader Ruimtelijke Regionale Eigenheid, in opdracht van Provincie Limburg, Hasselt, 2021.
3 In het advies van de jury Landschapsparken in 2021 werd gevraagd om een uitbreiding van de perimeter te overwegen. Dit advies werd na overweging omgezet in een 'schil', waarmee de aandacht voor het middenterras en bepaalde corridors werd verhoogd, zowel in de analyse, de visie als in de doelstellingen. Er werd immers de afweging gemaakt om de perimeter as such, gekend en gedragen bij alle partners, te behouden. In het begeleidingstraject werd bovendien duidelijk dat acties of projecten die zich situeren in deze 'schil', evengoed kunnen worden meegenomen in de verdere uitbouw van het Park.
4 Dit masterplan doet geen uitspraken over bestemmingen, omdat het planologisch kader voor wat betreft de Vlaamse oever, AGNAS is, en voor de Nederlandse oever de Omgevingswet. Een erkenning als Landschapspark heeft geen planologische gevolgen.

Landschaps-kenmerken

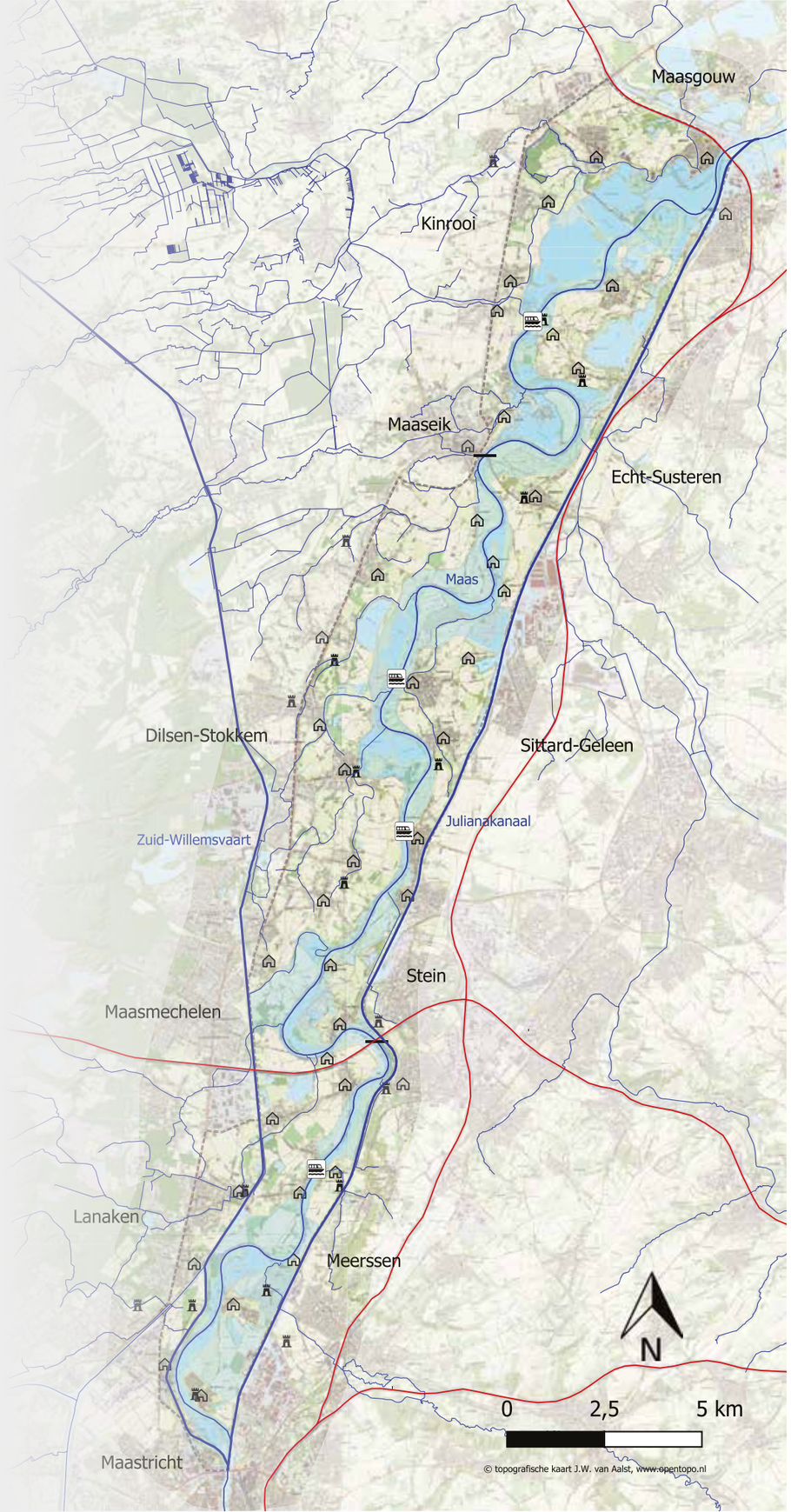

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Zuid-Willemsvaart
- Julianakanaal
- Waterlopen
- Winterbed
- Snelweg:
- Maasdorpen
- Kastelen

Oversteekplaatsen

- Brug
- Veerpont

1.1.2. Ruimtelijk raamwerk

Vanuit landschappelijk oogpunt is het RivierPark Maasvallei een coherent geheel. Het gebied heeft herkenbare eigenschappen en biotopen en een doorlopende perimeter zonder lobben of stekels die de homogeniteit van de streek illustreert. Het ruimtelijk raamwerk van de Maasvallei bestaat uit de rivier met haar verruimde rivierbed, uit het snoer van Maasdorpen en -steden en een aantal kasteeldomeinen, uit het agrarische landschap, en uit blauwgroene en open ruimteverbindingen die de Maas met haar achterland verbinden. Die bijzondere samenhang tussen laag-, middenterras en Hoge Kempen aan de Vlaamse oever en met de plateaus aan de Nederlandse kant – met de Maasvallei daartussen – wordt versterkt door de aanwezigheid van het Nationaal Park Hoge Kempen en ook de Zuid-Limburgse heuvels zijn aangeduid als 'Nationaal Landschap'. De uitgebreide beschrijving van al deze landschapstypes en de overgangen naar hoger gelegen delen zit vervat in de Landschapsbiografie. Niet enkel hun ontstaan wordt er in beschreven, maar ook hun huidige toestand. Die is op sommige plekken nog gaaf en leesbaar of hersteld. Andere plekken evolueerden naar verstedelijkt of generiek. De komende decennia is het van belang om de samenhang van dit ruimtelijke raamwerk te vrijwaren en waar mogelijk te herstellen en versterken. Dit wordt uitgewerkt in ***Strategische Doelstelling 1: Rivierlandschap in balans.***

Bestemmingen

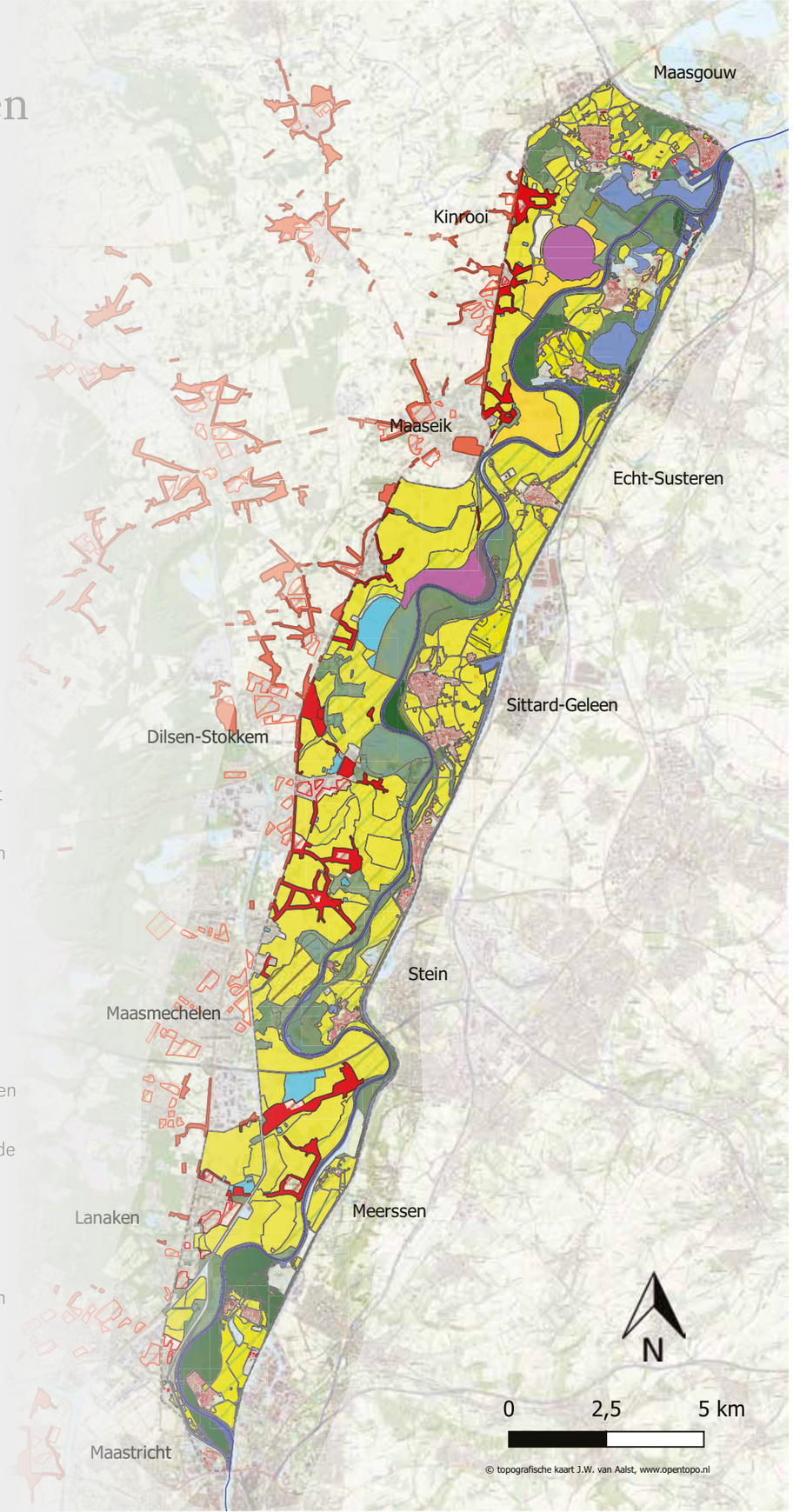

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas

Open ruimte aan Vlaamse zijde
- Agrarisch gebied
- Landschappelijk waardevolle agrarische gebieden
- Agrarische gebieden met ecologisch belang
- Natuur en groengebieden
- Gebieden voor grindwinning en opvervlaktedelfstoffen
- Recreatie in open ruimte
- Gebieden voor openbaar nut in open ruimte
- Bebouwing
- Woonuitbreidingsgebieden

Open ruimte aan Nederlandse zijde
- Agrarisch gebied
- Landschappelijk waardevolle agrarische gebieden
- Natuur en groengebieden
- Water
- Bebouwing

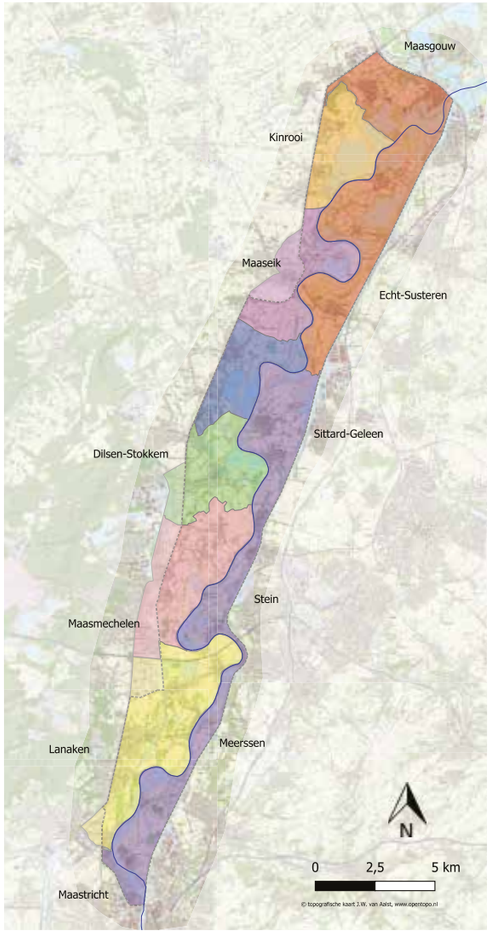

Kaart: Segmenten

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas

Vlaamse Segmenten
- Kessenich - Ophoven
- Aldeneik - Maaseik:
- Elen - Rotem
- Stokkem - Oud Dilsen:
- Leut - Meeswijk - Vucht
- Uikhoven - Rekem

Nederlandse Segmenten
- Midden-Limburg
- Zuid-Limburg

1.1.3. Segmenten

In de werking van het RivierPark Maasvallei wordt de langgerekte Maasvallei gesegmenteerd, met name aan de Vlaamse oever. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de opmaak van Landinrichtingsplannen of de ontwikkeling in wandelgebieden. Die segmenten of 'deelgebieden' zijn niet administratief van aard en overschrijden dus ook gemeentegrenzen. Voor de Landinrichtingsplannen lopen ze ook door tot in de schil. Het zijn landschappelijk 'werkbare gehelen'. Van noord naar zuid gaat het om Kessenich-Ophoven (inclusief Geistingen), Aldeneik-Maaseik (inclusief Heppeneert), Elen-Rotem, Oud-Dilsen-Stokkem, Meeswijk-Leut-Vucht en Uikhoven-Rekem (inclusief Smeermaas). Aan de Nederlandse oever wordt regelmatig gewerkt met een opdeling tussen het zuidelijke stuk (onder de E314) en het midden- en noordelijke stuk (boven de E314) of wordt de indeling van de economische regio's Zuid-Limburg (Borgharen tot en met Roosteren) en Midden-Limburg (Maasgouw) gevolgd.

Verbindingen

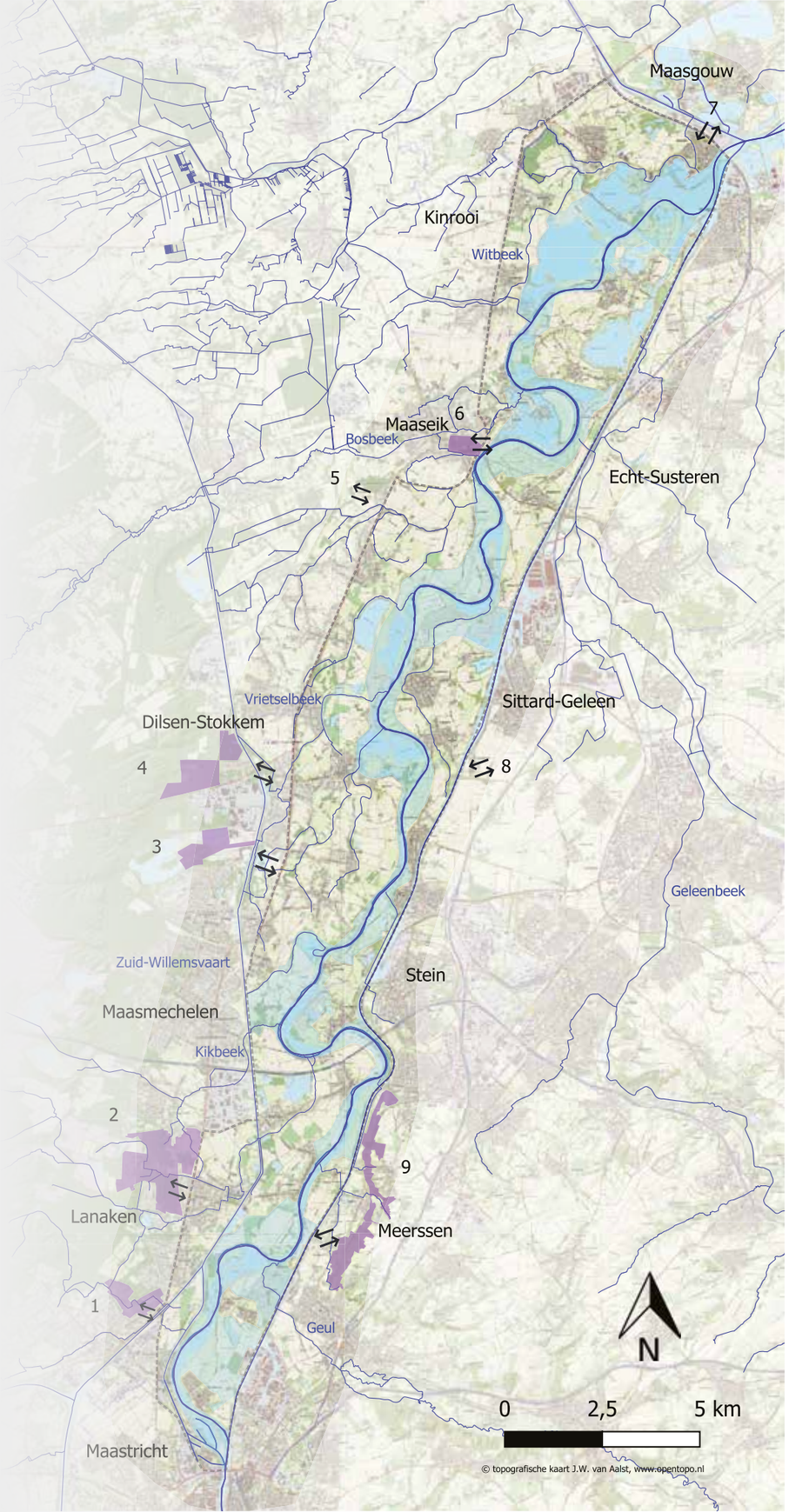

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Winterbed
- Waterlopen
  - Witbeek
  - Bosbeek
  - Vrietselbeek
  - Kikbeek
  - Zuid-Willemsvaart
  - Geleenbeek
  - Geul
- Verbindingen

1. Domein Pietersheim (NPHK)
2. Keestrobos (NPHK)
3. Eisden-Lanklaar (NPHK)
4. Gerstenbos (NPHK)
5. Grenspark Kempen-Broek
6. Historische stadskern van Maaseik
7. Maasplassen
8. Graetheide plateau
9. Bunderbos

1.1.4. Schil en verbindingen

Door haar ligging is het RivierPark Maasvallei een belangrijke transnationale schakel tussen de natuurkernen van de Meinweg (NL), Kempen~Broek (BE – NL), Hoge Kempen (BE), de Eifel (D) en de Hoge Venen (BE – D), aan mekaar gelinkt door de beekvalleien en open ruimte verbindingen. Uit de Landschapsbiografie blijkt dat de Maas zelf steevast de grootste verbinding vormt. Niet enkel door het vervoeren van sediment, vruchtbaar slib en zaden uit het zuiden naar het noorden, maar ook voor mens en dier als noord-zuid verbindingsroute waarop wordt aangetakt vanuit verschillende oost-west assen (als een 'ladder').

Jeroen Helmer, ARK

Naast de Maas als hoofdverbinding zorgen ook de beekvalleien en open ruimte verbindingen voor een grote samenhang tussen de vallei en haar randen. Voor de Vlaamse oever werden deze opgenomen en geprioriteerd voor de toekomst in het ontwerp van Ruimtepact 20 40, met name in het Beleidskader Open Ruimte schakels[5]. Voor de Nederlandse oever wordt in algemene termen gesproken over de Groenblauwe mantel die het Natuurnetwerk Nederland (de natuurgebieden zelf) aanvult[6].

Verdere afstemming over de beekvalleien en open ruimte verbindingen is cruciaal om die samenhang te versterken, onder andere met het Nationaal Park Hoge Kempen. Enkele verbindingen die in de verdere concretisering (Operationele Plannen) zullen terugkomen zijn de Kikbeek, Vrietselbeek en Bosbeek/Witbeek als groenblauwe aders tussen de Hoge Kempen, Kempen~Broek en de Maasvallei. Ook zijn er de parallelle groenblauwe lijnen van de Zuid-Willemsvaart en de open ruimte verbindingen tussen 't Greven en het autoveer, en aan de N78 tussen Opgrimbie en Rekem. Die laatste twee open ruimte verbindingen sluiten aan bij twee landschappelijke impulsgebieden van het Nationaal Park Hoge Kempen, zoals opgenomen in het Masterplan NPHK 20-40[7].

Aan de Nederlandse kant zijn de beekvalleien van de Geul en de Geleenbeek belangrijk, net als de Maasplassen, en twee grote clusters gelegen op of bovenaan de steilranden van de Maasvlakte: het Bunderbos en Graetheide. Door tal van infrastructuurelementen zijn barrières ontstaan in de aloude samenhang. Met ontsnipperingsmaatregelen kan ook hier de verbinding tussen het plateau en de vallei opnieuw worden versterkt.

Aan de rand en net buiten de perimeter van het RivierPark lopen niet enkel deze beken en open ruimte verbindingen door, maar bevinden zich ook heel wat woonkernen wat hogerop de verschillende steilranden. In hun historische en culturele ontwikkeling zijn ze even Maaslands te noemen als de kernen 'in' de perimeter (de Maaslandse invloed reikte overigens nog veel verder, maar dan steeds minder landschappelijk[8]). Het gaat bijvoorbeeld om Dilsen, Rotem, Opgrimbie, Maasbracht, Stein, Elsloo, Bunde. Het gaat eveneens om het historische stadshart van Maaseik, dat door de ringweg wordt afgesneden van het kerngebied van het RivierPark, maar er onlosmakelijk mee verbonden is. De komende decennia worden deze (woon)kernen waar mogelijk betrokken bij het RivierPark, bijvoorbeeld op vlak van erfgoedwerking, groenblauwe dooradering, recreatie en bewonerscommunicatie.

5 Ontwerp Ruimtepact 20 40, deelrapport Open Ruimte Schakels, in opdracht van Provincie Limburg (BE), 2023. In het ontwerp wordt een onderscheid gemaakt tussen verbindingen van provinciaal niveau, Vlaams en gemeentelijk; in de Operationele plannen worden ze allen meegenomen.
6 Provinciale Omgevingsvisie Limburg (NL), 2020.
7 In het advies van de jury Landschapsparken in 2021 werd gevraagd om voldoende aandacht te besteden aan de nabijheid van het Nationaal Park. De link tussen beide gebieden wordt op meerdere plaatsen in het Masterplan belicht, zowel op ruimtelijk vlak (visie op de ruimtelijke samenhang, visie op de landschapskwaliteit als op toeristisch vlak (recreatieve visie). Ook in de acties van de Operationele Plannen wordt de versterking van de samenhang tussen het Nationaal Park en de Maasvallei meegenomen, samen met andere gebieden (bijv. aan de Nederlandse kant).
8 Erfgoedstudie Maas- en hinterland, Hasselt, 2012.

De Maas, onbevaren en ongestuwd, ruggengraat van het gebied

1.2. Visie op de landschapskwaliteit

1.2.1. Landschapskwaliteit voor de verschillende ruimtelijke dragers

In een Landschapspark ligt de klemtoon op landschapskwaliteit en de verschillende functies van een afgebakend gebied. Landschapsontwikkeling, recreatie, natuur, erfgoed, landbouw, wonen, bedrijvigheid en toerisme gaan er hand in hand. Al in 2005 werden de eerste plannen gesmeed om in de Maasvallei werk te maken van meer landschappelijke kwaliteit en van duurzaam toerisme. In de inleiding werd beschreven dat het Plan van Aanpak (in 2008) en de BE-NL intentieverklaring (in 2015) die visie op wat een Landschapspark is, ondersteunen. Een aantal streefdoelen rond landschapskwaliteit stonden al omschreven: het streven naar ca. 2.500 ha grensoverschrijdende riviernatuur als ecologische ruggengraat, het streven naar een hoge landschapskwaliteit en behoud van erfgoed in de dorpen en de landbouwlandschappen buiten het winterbed, en het streven naar een hoog kwalitatief toeristisch-recreatief aanbod in relatie tot de dorpen én tot de hoogwaterveiligheid (deze doelen worden hernomen in hoofdstuk 3). Verder staat nog te lezen dat het landschap van het RivierPark de meeste kansen heeft als het "kwaliteitsvolle landelijkheid in en tussen de dorpen' weet te combineren met een 'argeloos natuurrijk landschap in het rivierbed".[9]

Door een vruchtbare samenwerking tussen de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), RLKM en de betrokken gemeenten in het kader van Landinrichting fase 1 (in Kessenich en Leut-Meeswijk-Vucht) en met fase 2 in de steigers (andere segmenten), vond al heel wat visieontwikkeling plaats over de invulling van het begrip 'landschapskwaliteit' voor de Maasvallei. Ook de Nota Landschap (NL) en het voorafgaande werk in de Landschapsbiografie geven volop invulling aan dit begrip. Hieronder wordt dieper ingegaan op de visie op de ruimtelijke kwaliteit van de verschillende dragers van het landschap: de Maas, het winterbed met uiterwaarden, de dorpen en kasteeldomeinen, het agrarisch landschap tussen de dorpen en de verbindingen met de omliggende gebieden. Daarna wordt de visie op erfgoed, landbouw en natuur er thematisch uitgelicht.

De **Maas** zelf is de ruggengraat van het gebied. In de Landschapsbiografie wordt duidelijk wat het belang van de Maas is op vlak van economie en drinkwater, maar ook op het vlak van klimaat en biodiversiteit. Het stuk van de Maas in het RivierPark is grotendeels onbevaren en ongestuwd. In de 'kwaliteit' of 'landschapskwaliteit' van de Maas zijn de rivierbeheerders cruciale partners. Zij werken samen in de VNBM[10] en passen de principes van het plan Levende Grensmaas in de praktijk toe. Verdere verbredingen of 'weerdverlagingen' werken de komende 24 jaar knelpunten weg in functie van klimaatverandering en hoogwaterveiligheid, met natuurontwikkeling en recreatie als nevendoelen. Waar mogelijk is bijkomende aandacht nodig voor natuurlijke processen van erosie en sedimentatie die zo belangrijk zijn voor de natuurlijke kwaliteit van het winterbed[11]. Voor het afvangen en opruimen (maar beter nog, het voorkomen, zie ook S.D 3) van de plastic soup die op de verlaagde oevers aanspoelt, wordt een duurzame oplossing gezocht.

Het **winterbed met uiterwaarden** aan de Maas kent een afwisseling van natuurgebieden en zones met landbouw, vooral aan de Vlaamse oever. De natuurgebieden langs de Maas, waaronder een aantal oude grindgroeves die ingeschakeld werden in het Maassysteem, worden in grote mate beheerd door Natuurpunt, Limburgs Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Hier wordt een grensoverschrijdend natuurstreefbeeld gehanteerd door de beheerders. Rivierdynamiek en jaarrondbegrazing zijn er de leidende processen.

9 Plan van Aanpak 'Maasvallei, Grensverleggend', 3.2

10 Vlaams-Nederlandse Bilaterale Maascommissie
11 ECODYN studie INBO

Er wordt minimaal bijgestuurd door de mens, doch net zo vaak en zo lang als nodig is om voldoende variatie te bekomen, zowel in soorten als in inrichting. Een belangrijk streefdoel is het realiseren van 2.500 ha dynamische riviernatuur[12]. Een voldoende groot areaal is belangrijk voor algemeen biodiversiteitsherstel en voor kenmerkende soorten als de visarend of de otter[13].

De afstemming tussen beide oevers zorgt voor een duidelijk beeld van de mozaïeknatuur in de Maasvallei en is nodig om de komende jaren nog meer connectiviteit te bereiken (zoals zo weinig mogelijk rasters langs de oevers en een oplossing voor overstekende grazers tussen natuurgebieden[14]). De partners streven ernaar om het rivierbed de komende 24 jaar verder te laten uitgroeien tot een **ecologisch unicum in de Benelux.** Wanneer de werken aan de rivier gepaard gaan met (project)grindwinning, staat een gezamenlijk akkoord tussen milieubeweging en landbouwsector voorop, evenals een zorgvuldige afweging van erfgoedwaarden. Waar mogelijk wordt in samenwerking met landbouwers die actief zijn in het winterbed, ingezet op soortenrijke graslanden. Die zijn belangrijk voor soorten (broedvogels als kievit, veldleeuwerik of trekvogels als kolgans, brandgans, grauwe gans) en ecosysteemdiensten. Een voorwaarde voor de mogelijke participatie van deze landbouwers is dat ze er ook op een realistische manier voor worden vergoed. Tot slot zijn ook de dijken zelf onderdeel van dit winterbed. Via ecologisch maaibeheer gaan ze één langgerekte, bloemrijke natuurverbinding vormen waar unieke soorten als de knautiabij van profiteren.

De open ruimte buiten het winterbed en tussen de dorpen wordt gekenmerkt door een waardevol **agrarisch landschap**. Hagen en rijen knotbomen of populieren zijn op verschillende plaatsen nog aanwezig, en aan de Vlaamse zijde zijn enkele oude meanders en reliëfs nog duidelijk leesbaar in het landschap. Vooral in het noorden overheerst de intensieve landbouw met ook fruit- en groenteteelt en Agropolis, een belangrijke motor voor landbouwinnovatie. Door de afwisseling

Agrarisch landschap bij Heppeneert

12 Na de inrichting van Elerweerd en Trierveld zal de regio zo'n 2.300ha in natuurbeheer tellen.
13 Het gaat om een streefcijfer, dat enerzijds 'een voldoende groot areaal' concreet maakt, maar anderzijds ook een idee geeft bij de verhouding tot de andere functies in het 13.000ha groot landschapspark. Of en waar er zich kansen zullen voordoen om dit streefcijfer te bereiken is voorwerp van verder overleg tussen de grondgebruikers.
14 De verschillen in juridische en veterinaire regels worden in kaart gebracht, op het terrein worden praktische oplossingen gezocht.
15 https://www.boerenbond.be/dossiers/voedsellandschappen

Snoer van Maasdorpen

in dit landbouwlandschap, zowel qua teelten als qua beleving, leent de Maasvallei zich er uitstekend toe om een aantal 'voedsellandschappen' te gaan ontwikkelen: kleinere deelgebieden met een variatie aan teelten, met een potentiële afzetmarkt in de buurt (een stad of een toeristisch centrum), en met een landschap waarin op een positieve manier kan getoond worden wat en hoe de landbouwer er teelt[15]. Via samenwerking tussen landschaps- en landbouwactoren wordt er gezocht naar een meerwaarde, zowel landschappelijk als economisch voor de landbouwers die willen meewerken. Daarnaast is de aankleding van het landschap, de zgn. **landschapsacupunctuur**, zowel op het openbaar domein als in samenwerking met landbouwers, een aandachtspunt. Bij KLE's (kleine landschappelijke elementen) langs (trage) wegen wordt rekening gehouden met de toegankelijkheid voor de landbouwactiviteit. Opnieuw wordt hier gewerkt volgens het principe: vandaag doen waar consensus over is en waar mensen en middelen voor zijn. De Landschapsbiografie waarin het historische 'open' karakter van het landschap onderzocht is, is daarbij een leidraad.

Ook **het snoer van Maasdorpen en de kasteeldomeinen** vormen een aandachtspunt inzake landschapskwaliteit, met name in hun erfgoedgehalte. Vooral aan de Vlaamse zijde werden doorheen de decennia heel wat kernen enigszins opgeslokt door de verstedelijking langs N78. Maar dichter bij de Maas, alsook aan de Nederlandse oever, zijn heel wat historische bebouwingsstructuren wel nog leesbaar. Sommige dorpen zijn nog steeds beleefbaar in hun kleine historische structuur. De komende 24 jaar worden cruciaal om die kernkwaliteiten, zeker in de dorpjes die geen expliciete toeristische uitbouw kennen en in de kasteeldomeinen die geen publieke functie kennen, te borgen. Waar mogelijk wordt dit gekoppeld aan ontharding en

vergroening van de dorpskernen, en aandacht voor de landschappelijke afwerking van de dorpen (overgang tussen tuinen en open landschap). Dat geldt ook voor de kleinschalige landschapsrelicten rond de dorpen (kapellen, boomgaarden, erfgroen) en voor de aanpalende kasteeldomeinen met hun parkstructuren. Ook al verschillen deze dorpjes allemaal wel van mekaar door de lappendekengeschiedenis, het denken op streekniveau en

een gezamenlijke visie op de kenmerkende Maaslandse architectuur (zowel behoud van erfgoedwaarden als vertaling naar toekomst)

zijn absoluut noodzakelijk. Ook de toegangswegen tot deze dorpen vragen een landschappelijke aanpak op streekniveau.

de eerste onthulling van de RivierPark huisstijl in 2012

De **algemene herkenbaarheid** van het RivierPark Maasvallei schuilt in het landschap en in de (historische) architectuur. Aan beide oevers wordt die herkenbaarheid geaccentueerd door een eenvormige huisstijl. Die huisstijl, die in 2014 de Prijs Publieke Ruimte won, bestaat uit een modulair type zitbank, betonnen L-elementen als baken of als informatiedrager, en fietsleunhekken met esdoorns. De partners in de gebiedscoalitie passen deze huisstijl toe aan de randen en startparkings van het gebied, vanuit het denken op streekniveau (een bezoeker ervaart een gans landschap, eerder dan een gemeente of een ander deelgebied). Een wildgroei van vaak projectgebonden huisstijlen op dit eerste, oriënterende niveau is nefast voor de algemene herkenbaarheid in het landschap die de partners nastreven, en wordt waar mogelijk helemaal vermeden, waar noodzakelijk sterk verweven in functie van de beeldkwaliteit. Loopt men vervolgens in een natuurgebied of op een (historische of hedendaagse) site, dan primeert de huisstijl van de beherende partner.

De Maasvallei is via **haar randen (terrassen) en haar beekvalleien** verbonden met de omliggende gebieden. De 'schil' rond de perimeter van het RivierPark Maasvallei bevat heel wat zones waar, gebruik makend van de bestaande wetgeving en bestaande instrumenten, impulsen voor landschapskwaliteit zullen worden onderzocht en waar mogelijk worden ingezet:

de beekvalleien worden in hun groenblauwe functie versterkt, groene stapstenen worden waar mogelijk beter met mekaar geconnecteerd door landschapsacupunctuur.

Voor de harde functies (energie, bedrijvigheid) zijn de meest verstedelijkte stukken van de Maasvallei geschikt. Aan de Nederlandse kant is de bedrijvigheid in het centrale gedeelte erg groot, net aan de andere kant van het kanaal en de snelweg en met een duidelijke visuele relatie die de wandelaar/fietser herinnert aan het feit dat men zich in een dichtbevolkte Euregio bevindt. In plaats van die harde functies te negeren – noch wenselijk, noch haalbaar – gaan ze deel uitmaken van de landschapsbeleving van de randen van de Maasvallei.

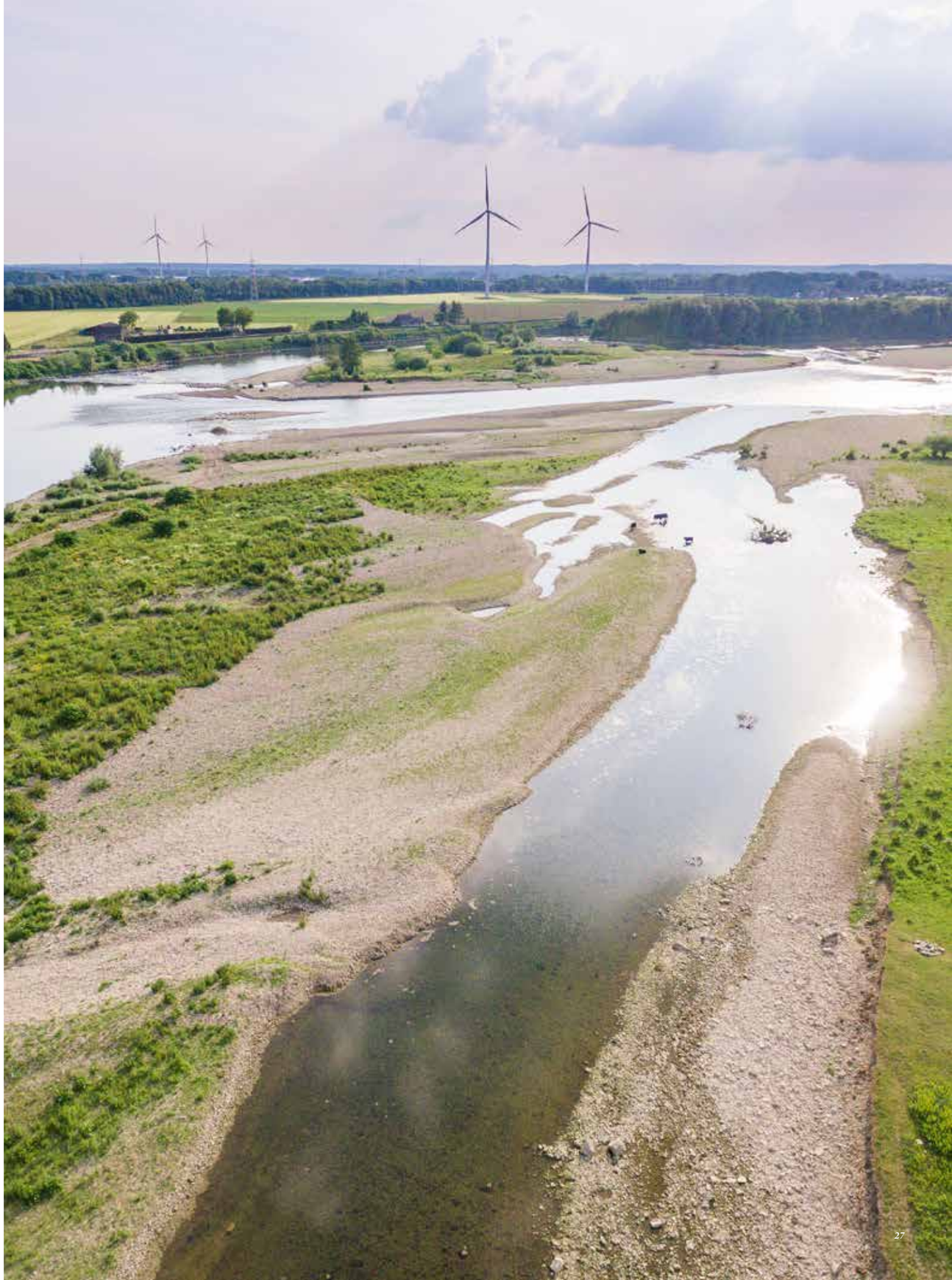

1.2.2. Erfgoed

Uit de uitgebreide beschrijvingen van het landschappelijk erfgoed in de Maasvallei waarop een beroep werd gedaan in de Landschapsbiografie[16] blijkt de **enorme verscheidenheid** van relicten en ankerplaatsen. Het gaat onder andere om onderdelen van het landschap zelf, met relicten van stroomgeulen, Maasarmen, dijkstructuren, overgangen naar steilranden, wegtracés, lager gelegen perceeltjes of enorme plassen door klein- of grootschalige grindwinning. Maar het gaat ook om bebouwing: vondsten van zowel verdwenen als bestaande bebouwing (waarbij de vroege datering van dorpen en kerken opvalt), de verschillende kasteeldomeinen met hun parkstructuren, kleine elementen als veldkappellen, oude veertrappen, een Maaskruis of bunkers. Molens en in de verte de terrils van de mijn van Eisden[17] zijn voorbeelden van industrieel erfgoed. Die grote verscheidenheid komt voort uit de bewoning, het bestuurlijke lappendeken, het landgebruik van oudsher, maar ook omdat het open Maaslandschap gespaard bleef van al te grote bebouwing of economische ontwikkelingen, die men wel vindt aan de randen[18].

Het aandeel landschappelijk erfgoed bedraagt aan de Vlaamse oever 35% (2461 ha van het Vlaamse deel) van het RivierPark en ook aan de Nederlandse kant zijn tal van oude dorpskernen en gebieden met intacte verkavelingspatronen (van vóór de industrialisering) aanwezig. Thorn en Stevensweert zijn bekende en vroeg beschermde dorpsgezichten (zie ook Landschapsbiografie). Hoewel het erfgoedbeleid in Vlaanderen en Nederland verschilt, heeft het erfgoed zelf grote overeenkomsten gezien de gedeelde geschiedenis. Sommige dorpen

Rustplek van het RivierPark Maasvallei aan het Maaskruis in Vucht (Maasmechelen).

16 O.a Inventaris Onroerend Erfgoed (BE), bronnen Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (NL), zie bronnenlijst Landschapsbiografie

17 Aan de Nederlandse kant werden de terrils of 'mijnsteenbergen' afgegraven. De grond werd in de Maasvallei o.a gebruikt om grindplassen op te vullen of om dijken te versterken. De terrils van de mijn van Eisden vormen vandaag de hoofdtoegangspoort 'Terhills' van het Nationaal Park Hoge Kempen en hebben een directe zichtrelatie met grote delen van het RivierPark Maasvallei.

18 In het advies van de jury Landschapsparkenin 2021 merkte men de onderbelichting van het erfgoedaspect op, zeker in vergelijking met de meer uitgebreide beschrijvingen op het vlak van natuur. Het advies van de jury kwam enkele maanden vóór het grensoverschrijdende Maascongres, dat de relatie tussen mens en Maas doorheen de eeuwen als centraal thema had en het erfgoedaspect ruimschoots belichtte (zie integrale opnames https://www.youtube.com/@rivierparkmaasvallei9297/playlists). De kennisopbouw van het Maascongres werd vervolgens benut voor de opmaak v an de Landschapsbiografie, waaraan tal van erfgoedactoren meewerkten, en in de verdere visieontwikkeling.

Erfgoed

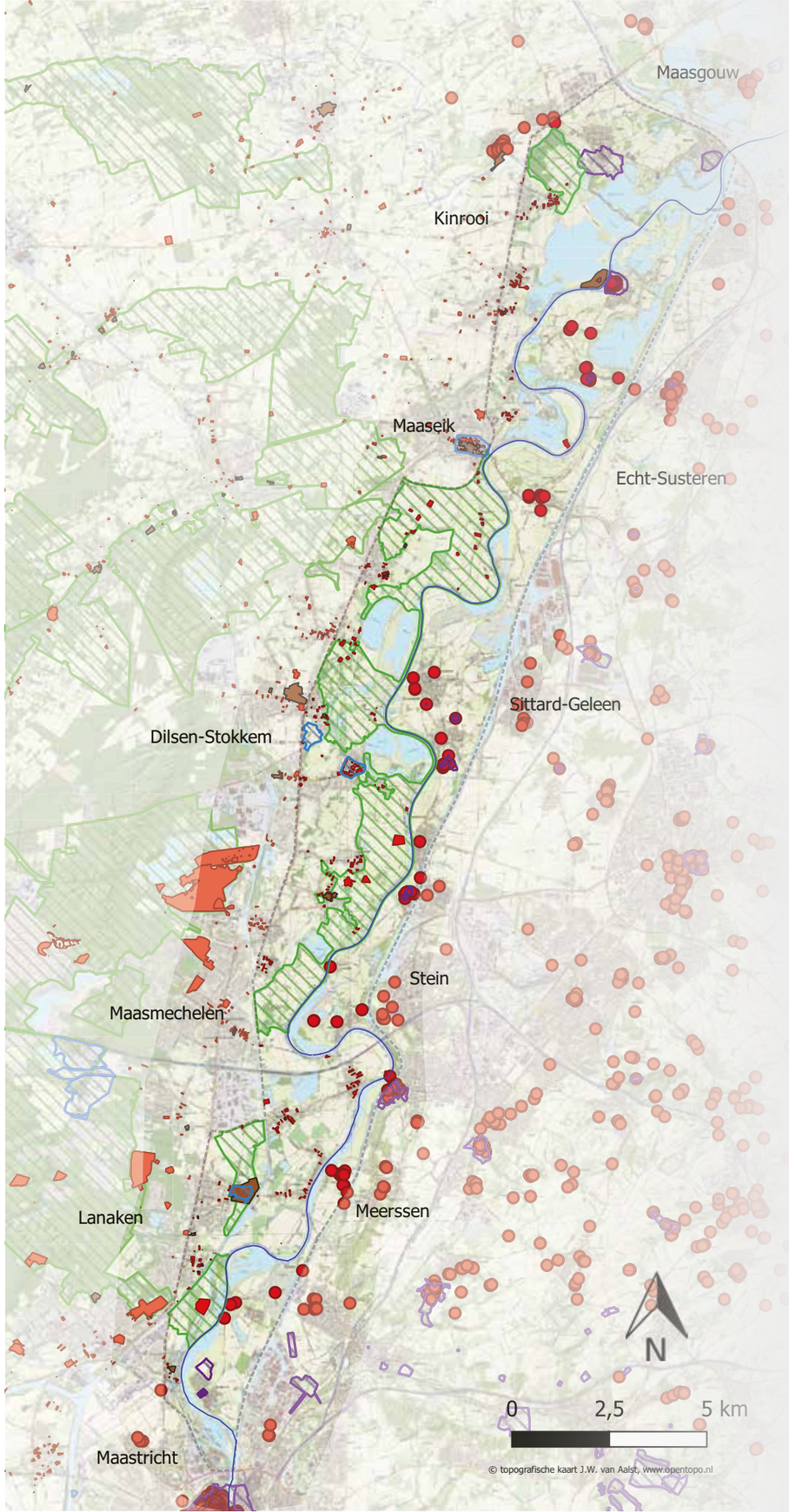

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Archeologisch erfgoed Vlaanderen
- Landschappelijk erfgoed Vlaanderen
- Bouwkundig Erfgoed Vlaanderen
- Beschermde stads- en dorpsgezichten Vlaanderen
- Erfgoed terrein Nederland
- Rijksmonumenten Nederland

wisselden door de dynamiek van de Maas zelfs van oever. In al zijn diversiteit verdient het landschappelijk erfgoed bescherming én een betere ontsluiting in een grensoverschrijdend kader. Het Maascongres in 2022 gaf hiervoor het figuurlijk startschot. Ook is er door de grindontginning via archeologische vondsten heel wat kennis over het verleden opgedaan, al is de archeologische aanpak op beide oevers verschillend.

Voor de Maasdorpen en de kasteeldomeinen is een benadering op streekniveau nodig, zowel voor het behoud van erfgoedwaarden als voor de vertaling ervan naar de toekomst. Bij de lokale besturen is een groot draagvlak aanwezig om het karakter van deze dorpen te behouden en ze niet verder te laten uitdijen. Dat mag echter geen stolpeffect betekenen, want de leefbaarheidsvraagstukken in de kleine Maasdorpen verdienen voldoende aandacht (heel wat van de Maasdorpen zitten qua inwonersaantal onder leefbaarheidsdrempels). Vanuit het kandidaat-Landschapspark wordt gewerkt aan **onderzoek, inspiratie en experiment omtrent de transformatie en verduurzaming van het bestaand weefsel binnen die beeldbepalende Maaslandse eigenheid.** Dat laatste geldt overigens ook voor landbouwinfrastructuur, waarvan talrijke historische voorbeelden aanwezig zijn, maar die net door de toepassing van moderne milieu- of bouwtechnieken de impact op de omgeving kunnen verminderen.

Voor het klein historisch erfgoed en voor historische groenstructuren als erfgoedbomen, hagen en dreven is de hoger beschreven '**landschapsacupunctuur**' van toepassing om ze van restauratie en ontwikkeling te kunnen voorzien. Ook hier wordt een balans gezocht tussen het historisch karakter en de soms noodzakelijke klimaatadaptatie[19]. Voor de kasteeldomeinen in privébezit kan het Landschapspark als mediator optreden om hun uitdagingen gezamenlijk aan te pakken. In de 'schil'

Proefsleuven archeologisch onderzoek Elerweerd

van het RivierPark vallen overigens ook een aantal kenmerkende erfgoedsites, waaronder het historisch centrum van Maaseik en kasteeldomeinen zoals Sipernau, Pietersheim, Stein, Elsloo en Limbricht.

Een bijzondere rol is weggelegd voor het **immaterieel erfgoed**. In de Landschapsbiografie is beschreven hoe intensieve contacten (en conflicten) over de Maas een bijzondere samenhang in immaterieel erfgoed deden ontstaan. Carnaval, schuttersfeesten, gebruiken en gewoontes - en een glansrol voor het Maaslands dialect - verrijken het streekverhaal. Het wissenvlechten (met Stokkem als epicentrum), het kruidengebruik (kroet-wusj) en andere ambachten leggen een link met de natuurbeleving die in 1.3 aan bod komt. Waar mogelijk verbindt het Landschapspark deze uitingen van immaterieel erfgoed met de informatieverstrekking in en over het landschap, naar zowel bewoners als bezoekers.

19 Het herstel van de bomencollectie van de kastelen van Leut en Stein zijn voorbeelden waarin herstel van oorspronkelijke aanplant wordt afgewogen tegen vernieuwing van de 'collecties' in functie van klimaatadaptatie.

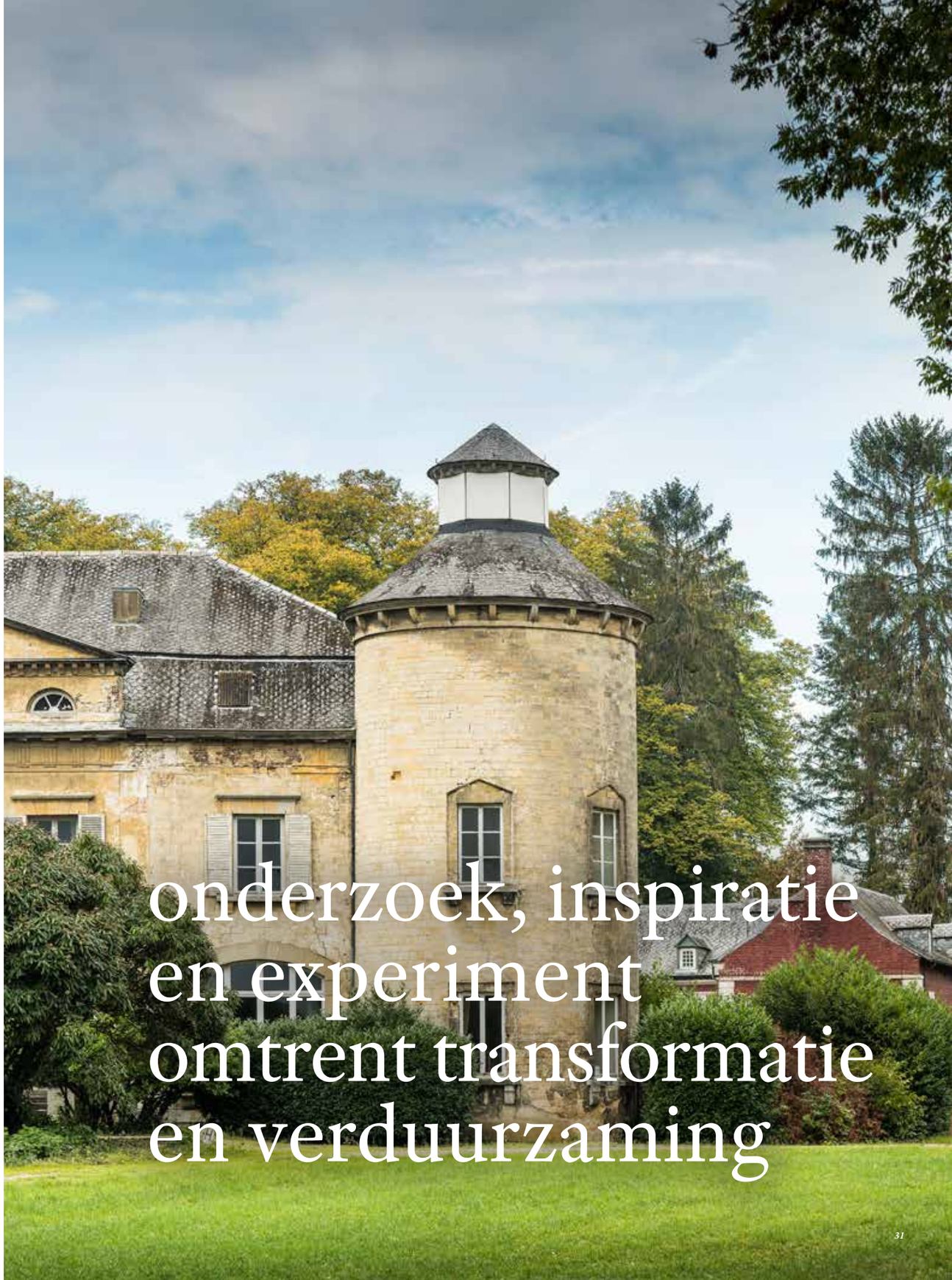

1.2.3. Landbouw

Uit de Landschapsbiografie blijkt de lange geschiedenis van het agrarisch gebruik in de Maasvallei. De eerste boeren vestigden zich eerst aan de randen, terwijl men jaagde of vee liet grazen dichterbij de rivier. Al van in de Romeinse tijd werd ook de alluviale vlakte ingenomen door landbouwactiviteit. Rond de dorpen gebeurde dat in een kleinschalige perceelstructuur, maar tussen de dorpen - zeker daar waar na een Maasverlegging 'nieuw land' ontstond - in grootschalige percelen en 'weerden'. Voor de toekomst wordt de Maasvallei als waardevolle landbouwregio benoemd en bevestigd in verschillende beleidsdocumenten[20], evenwel in samenhang met het natuurherstel in het winterbed van de rivier.

De landbouw kent heel wat bovenlokale uitdagingen, die ook in de Maasvallei spelen. Daarbovenop is de Maas nog een 'lokale' uitdaging. De werken aan de rivier - al dan niet gepaard gaand met grindontginning, waarbij wel flankerende maatregelen voor landbouw zoals irrigatienetwerken worden voorzien, maar het areaal terugloopt - vormen een leidend proces in de regio. De waterkwaliteit in de regelmatig uitdijende Maas is ook voor de landbouwsector een grote zorg[21].

Het kandidaat-Landschapspark draagt waar mogelijk bij aan de toekomst van landbouw in de Maasvallei. Met Agropolis als incubator voor duurzame voedselproductie, met de zoektocht naar stimulansen voor soortenrijke graslanden, met landbouwers die beheerswerken kunnen uitvoeren, met het faciliteren van hoevelogies, met een plan van aanpak rond streekproducten en met de inzet van het instrument Landinrichting op de realisatie van een of meerdere voedsellandschappen onderzoekt het RivierPark in samenspraak met landbouwers nieuwe verdienmodellen op maat van de streek. Andersom is de landbouw die bijdraagt aan de landschapskwaliteit van het RivierPark een kernpartner[22].

Rechtszekerheid van de beroepslandbouw en de **vrijwilligheid** om samen te werken aan het landschap zijn belangrijke begrippen. Actieve landbouwbedrijven die zich ontwikkelen, maken dat zonevreemde activiteiten beter geweerd worden en, door hun erfbeplanting en hun actief beheer, zorgen ze voor minder verloedering in het landschap. Met 52% procent landbouwgebruik in de Maasvallei is de landbouw immers een belangrijke drager van de open ruimte. Samen met de werkgroep landbouw gaat het RivierPark op zoek naar kansen voor de aanwezige bedrijven om diensten te kunnen leveren in functie van het landschap. Ook aan de beeldvorming, informatie en sensibilisering over de Maaslandse landbouw draagt het RivierPark bij.

Agropolis, incubator voor duurzame voedselproductie.

20 Ontwerp Ruimtepact 20 40 (Economisch Kader, 2023), Beleidsplan Ruimte gemeente Maasmechelen (in opmaak), Plan van Aanpak 'Maasvallei, Grensverleggend', Landbouwimpactstudie dep. Landbouw en Visserij (2021).

21 In de Jaarrapporten van RIWA wordt duidelijk hoe groot de vervuiling is, voor een belangrijk deel samenhangend met de industrialisering in het Maasbekken: https://www.riwa-maas.org/publicaties/?filter=Jaarrapporten

22 In het advies van de jury werd opgenomen dat er voldoende aandacht moest gaan naar landbouw en verbreding van de landbouw. Sinds dit advies is een werkgroep landbouw opgericht die de visieontwikkeling heeft gevoed en is RLKM toegetreden tot de vzw Boterakker die Agropolis mee ontwikkelt.

Landbouw

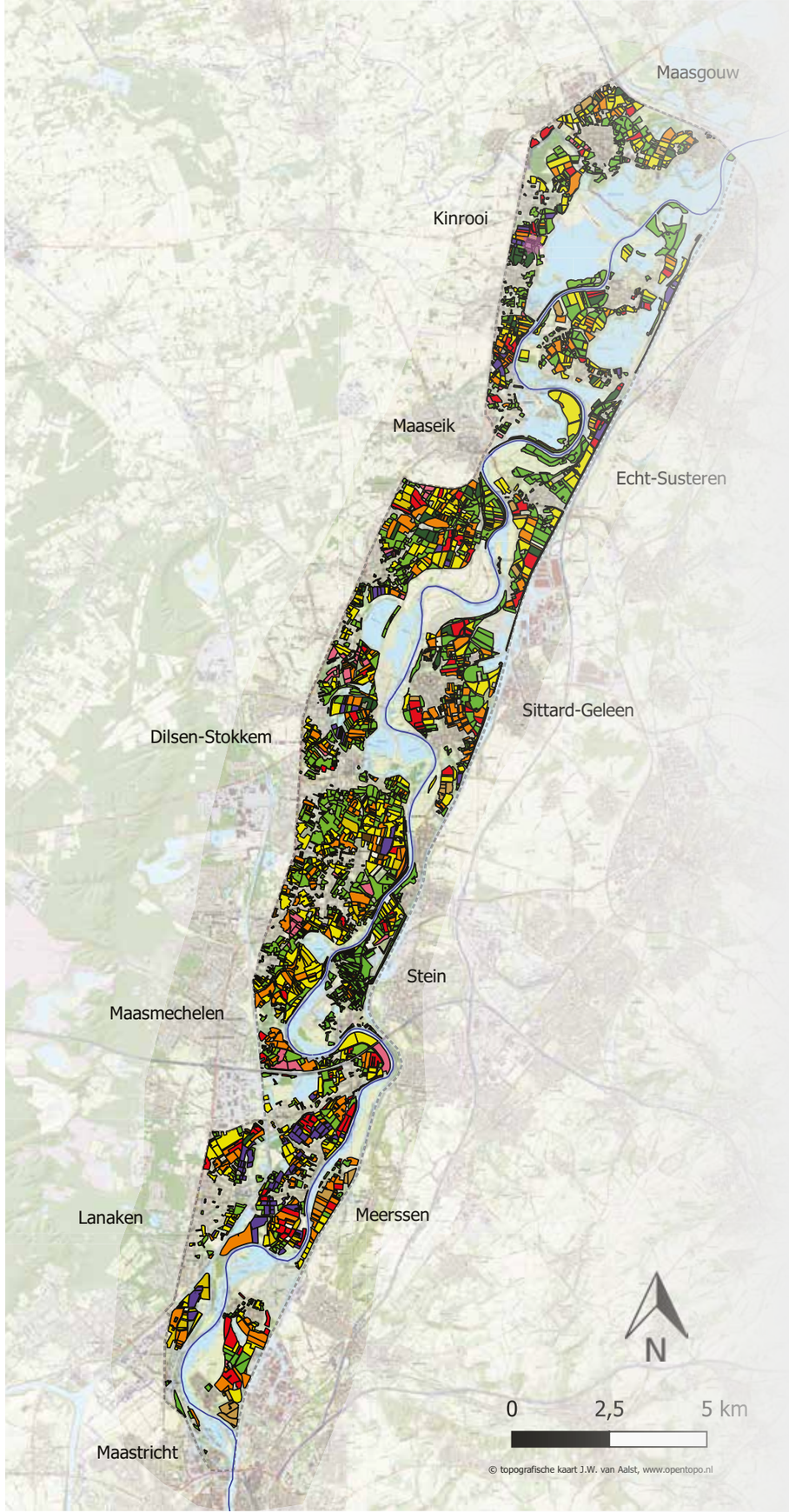

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Agropolis

teelten anno 2022

- Aardappelen
- Fruit en Noten
- Granen, zaden en peulvruchten
- Grasland
- Groenten, kruiden en sierplanten
- Houtachtige gewassen
- Mais
- Bieten
- Voedergewassen

1.2.4. Natuur

Uit de Landschapsbiografie blijkt de grote samenhang tussen de dynamische processen van de rivier en de natuur die in en aan de rand van haar bed ontstaat en evolueert; een samenhang die in de loop van de 20ste eeuw grotendeels verloren ging. Nieuwe inzichten rond water en natuur kregen door de hoogwaters van 1993 en 1995 en door de heroriëntatie van de grindwinning een versnelde toepassing[23]. Zo'n 30 jaar geleden kwam het herstel op gang, met de herbestemming van een aantal grindgroeves naar natuur en vooral: met een nieuw plan voor de rivier[24]. De basisprincipes uit dat plan werden breed gedeeld en werden vertaald in beleid en in beheer, waaronder de keuze voor procesnatuur

en het benoemen van recreatie als nevendoel. Die visie op procesnatuur voor het RivierPark Maasvallei wordt gedeeld door de vier grootste natuurbeheerders in het gebied: Natuurpunt, Limburgs Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer: *"in het gemeenschappelijk streven naar een robuust en zelfredzaam rivierecosysteem vormen spontane processen (rivierdynamiek en begrazingsdynamiek) het uitgangspunt voor beheer en inrichting. Deze processen worden door menselijk ingrijpen minimaal bijgestuurd, doch net zo vaak en net zo lang als nodig en haalbaar, om de onvolmaaktheid van het systeem te compenseren"*[25].

Die onvolmaaktheid van het systeem blijkt duidelijk in hoofdstuk 7 van de Landschapsbiografie: hoogwaterveiligheid bepaalt de ontwikkeling van vegetatie; de begrazing door galloways en koniks is begrensd en kent geen natuurlijke predatoren; de menselijke invloeden zijn legio; er wordt aan exotenbeheer gedaan. De dijken kennen een aparte aanpak, maar zijn aan de Vlaamse oever door ecologisch maaibeheer wel uitgegroeid tot unieke soortenrijke habitats voor onder andere bestuivers. Kortom: met het oog op variatie in soorten en in inrichting wordt dus 'minimaal, doch zo lang als nodig en haalbaar' bijgestuurd.

Dit alles neemt niet weg dat er zich - voor het overgrote deel door spontane processen gestuurd - een langgerekte, unieke natuurkern aftekent langs de rivier op een schaal die ongezien is voor de Benelux en met een biodiversiteit die bij de flora zelfs sterker toenam dan het areaal natuur. De Maasvallei

23 https://omgeving.vlaanderen.be/nl/klimaat-en-milieu/bodem-en-ondergrond/grind (voor de Vlaamse regelgeving) en https://wetten.overheid.nl/BWBR0002505/2016-07-01 (voor de Nederlandse regelgeving)

24 Plan Levende Grensmaas, s.l, 1998.

25 Formulering die in 2021 werd onderschreven door de 4 beheerders, gebaseerd op een mini-symposium uit 2014.

procesnatuur, streven naar een robuust en zelfredzaam rivierecosysteem

wordt opnieuw een topgebied voor overwinterende watervogels dat voldoet aan de hoogste Europese standaarden[26]. In de Landschapsbiografie zijn de belangrijkste habitattypes en kenmerkende soorten omschreven.

Voor de komende decennia is de verdere ontwikkeling van de rivier essentieel voor de ontwikkeling van de natuur op haar oevers. In 1.2.1. kwam het streefdoel van 2.500 ha natuurgebied en het belang van connectiviteit tussen rivier en bekenstelsel al terug. Evenals de zoektocht naar kansen en stimulansen voor de in het winterbed aanwezige landbouw, met het oog op een zo ecologisch mogelijk rivierbed.

Ook elders in het RivierPark liggen kansen voor natuur. Het open landschap tussen de dorpen behoudt zijn agrarische functie. Via landschapsacupunctuur (KLE's op openbaar domein en in samenwerking met landbouwers – zie hoger) en de versterking van de beekdalen wordt het landschap waar mogelijk beter

 26 IHD-rapport Maasvallei, Maas in Beeld, Habitatkaarten INBO

Effectief Natuurbeheer

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas

Effectief natuurbeheer

- Gerealiseerd
- In uitvoering

groenblauw-dooraderd en verbonden met de omliggende gebieden. Het RivierPark schraagt de landelijke, provinciale en gemeentelijke inzet op de samenhang van de groenblauwe dooradering en de acties op het terrein.

En wat dan met kansen voor bosuitbreiding, die in het Vlaams beleid naar voor wordt geschoven? De Maasvallei is bij uitstek een open landschap waar de kansen voor bosuitbreiding beperkt zijn. Recent onderzoek toont wel aan dat de ontwikkeling van ooibos in het rivierbed wel degelijk kan samengaan met hoogwaterveiligheid, met name in lijnvormige ontwikkeling en in 'bos voor dijk'[27] op welbepaalde plaatsen. Ook in Landinrichting Maasvallei worden kansen voor bosontwikkeling steevast meegenomen, zij het in de vorm van 'landschapsacupunctuur'.

27 Van Braeckel A., Jocque M., Ecologische effecten van ingrepen en beheer op Europese natuurdoelen: Lange termijn doorrekening Grensmaas met ECODYN. Afstemmen natuurbeheer en hoogwaterveiligheid in de Gemeenschappelijke Maas. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. 7. INBO, 2023.

Natuurwaarde

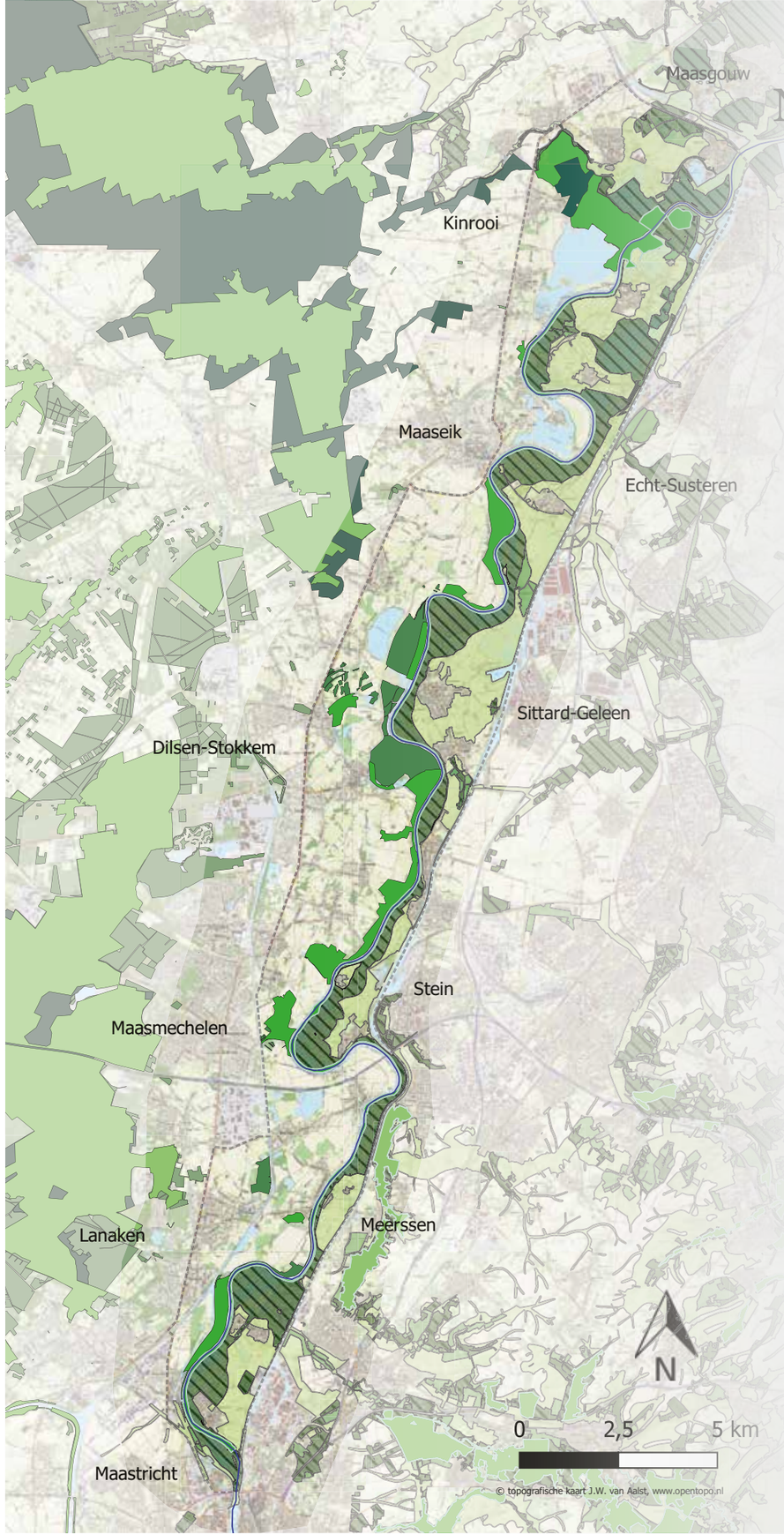

Legenda

Perimeter RPMV
Maas

Natuurwaarde
Habitat richtlijn (Natura 2000)
Vogelrichtlijn
Erkende natuurreservaten buiten VRL en HRL

Natuur Netwerk Nederland
Natuur in goudgroene natuurzone
Natura 2000

Natuur Netwerk Limburg
Natuur in goudgroene natuurzone
Natuur in zilvergroene natuurzone
Natuur in bronsgroene landschapszone

Wandelen

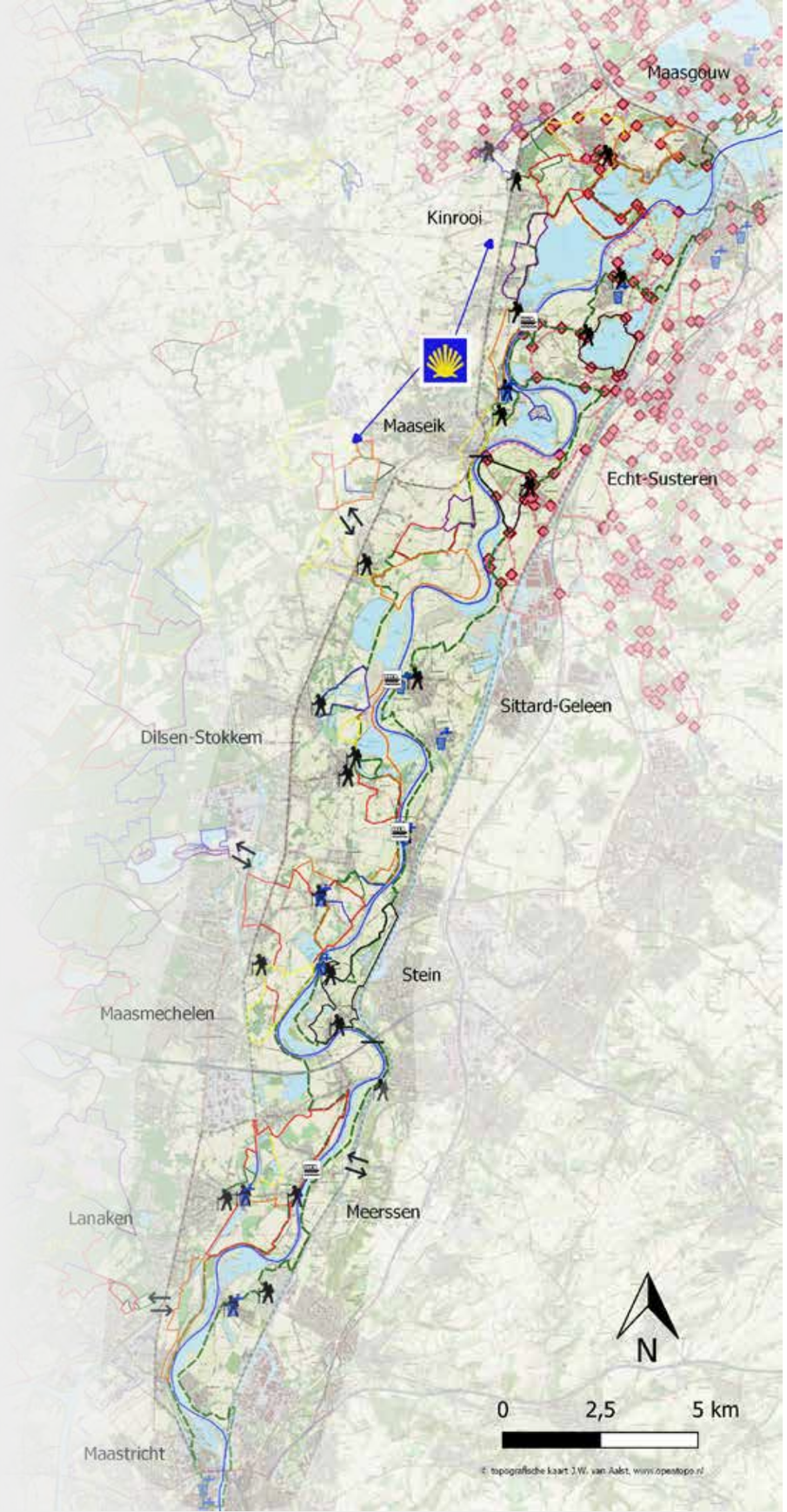

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Startplaatsen met parkeermogelijkheden in toegangsdorpen
- Watertappunten

Wandellussen

- Geel:
- Oranje
- Rood
- Blauw
- Groen
- Paars
- Bruin
- Zwart
- Lange Afstands Wandeling
- Knooppuntennetwerk Nederland
- Wandelknooppunten Nederland
- Via Limburgica naar Compostela
- Wandelverbindingen

Oversteekplaatsen

- Brug
- Veerpont

1.3. Grensoverschrijdende recreatieve visie en USP

1.3.1. Recreatieve visie

Uit de Landschapsbiografie blijkt dat het toerisme in de Maasvallei al in de 19de eeuw aanwezig was, zoals in Lanklaar, Thorn of de buitengoederen van Maastricht en Meerssen. Dit toerisme had echter weinig of geen link met de Maas, die overigens steeds minder aantrekkelijk werd[28]. Vanaf de jaren 1970 komt daar verandering in met de opkomst van waterrecreatie in Maaseik, Kinrooi en Maasgouw, waar er grote waterplassen waren ontstaan door grindontginning. De natuur- en landschapsbeleving kwam pas echt op gang met de komst van het fietsroutenetwerk in 1995, de realisatie van een aantal natuurgebieden, en de oprichting van het RivierPark Maasvallei met haar wandelgebieden en recreatieve infrastructuur.

De drie belangrijkste vormen van recreatie waar de komende decennia op wordt ingezet zijn wandelen, fietsen en waterbeleving.

Dat klinkt op het eerste zicht weinig onderscheidend, maar niks is minder waar: de ambitie achter deze recreatievormen ligt erg hoog en de toepassing ervan is toch weer helemaal anders dan elders. Er is sinds 2018 een grensoverschrijdende visie op recreatie van de partners in het RivierPark Maasvallei, die zijn vertaling krijgt in ***Strategische Doelstelling 2: Gekoesterd door bewoners en geliefd door bezoekers.***

Op vlak van **wandelen** wordt hier het 'struinen' gekoesterd. Struinen betekent dat de gebaande paden in natuurgebied verlaten mogen worden. Zelf de oevers van de Maas kunnen opzoeken en af en toe een grote grazer tegenkomen, draagt enorm bij aan de wandelbeleving[29]. De meerderheid van de wandelaars is minder avontuurlijk en kan gebruik maken van hoogwaardige routestructuren die maximaal onverhard zijn. Die gaan niet per definitie dwars door elke natuurkern: de draagkracht van deze gebieden primeert. Zowel in het zuiden, midden als noorden van de Maasvallei wordt voorzien in een aanbod van paden geschikt voor mindervaliden.

Op vlak van **fietsen** zijn de dijken van grote meerwaarde. De dijken werden voorzien van dienstwegen voor De Vlaamse Waterweg en het Waterschap, waar op gefietst mag worden. De veerpontjes om de Maas over te steken, verhogen de toeristische beleving en het vakantiegevoel maximaal. Het toeristisch fietsroutenetwerk van beide Limburgen sluit naadloos op elkaar aan. Met weinig hoogteverschillen en een comfortabel uitzicht op het open landschap en de uiterwaarden kunnen fietsers probleemloos de kilometers aan mekaar rijgen op het Limburgs Fietsroutenetwerk, met bovendien een paar uitzonderlijke fietsbelevingen binnen handbereik (door de heide en in de toekomst door de mergelgrotten en over de brug bij Borgharen). De fietser wordt in de Maasvallei bewust door de dorpen geleid, waar zich ondernemers en faciliteiten bevinden, en maakt daardoor een soort slingerbeweging van en naar de Maas. Op het vlak van fietsen speelt het zuiden van het RivierPark (Lanaken, Maastricht) een belangrijke knooppuntrol. De tracés die daar nog meer naar het zuiden aantakken (Via Belgica, Vennbahn) zijn overigens vaak historisch (zie Landschapsbiografie), en vlakbij.

28 De Zuid-Limburgse heuvels kennen van oudsher een grote aantrekkingskracht, getuige de vroege oprichting van het oudste VVV van Nederland, dat nu Visit Zuid-Limburg heet en, naarmate het Consortium de verschillende deelgebieden van het Project Grensmaas afwerkt, ook de Maasvallei steeds vaker promoot.

29 Via www.rivierparkmaasvallei.eu/nl/wandelen kan je in real time nakijken welke paden onder water staan en welke droog zijn.

Fietsen

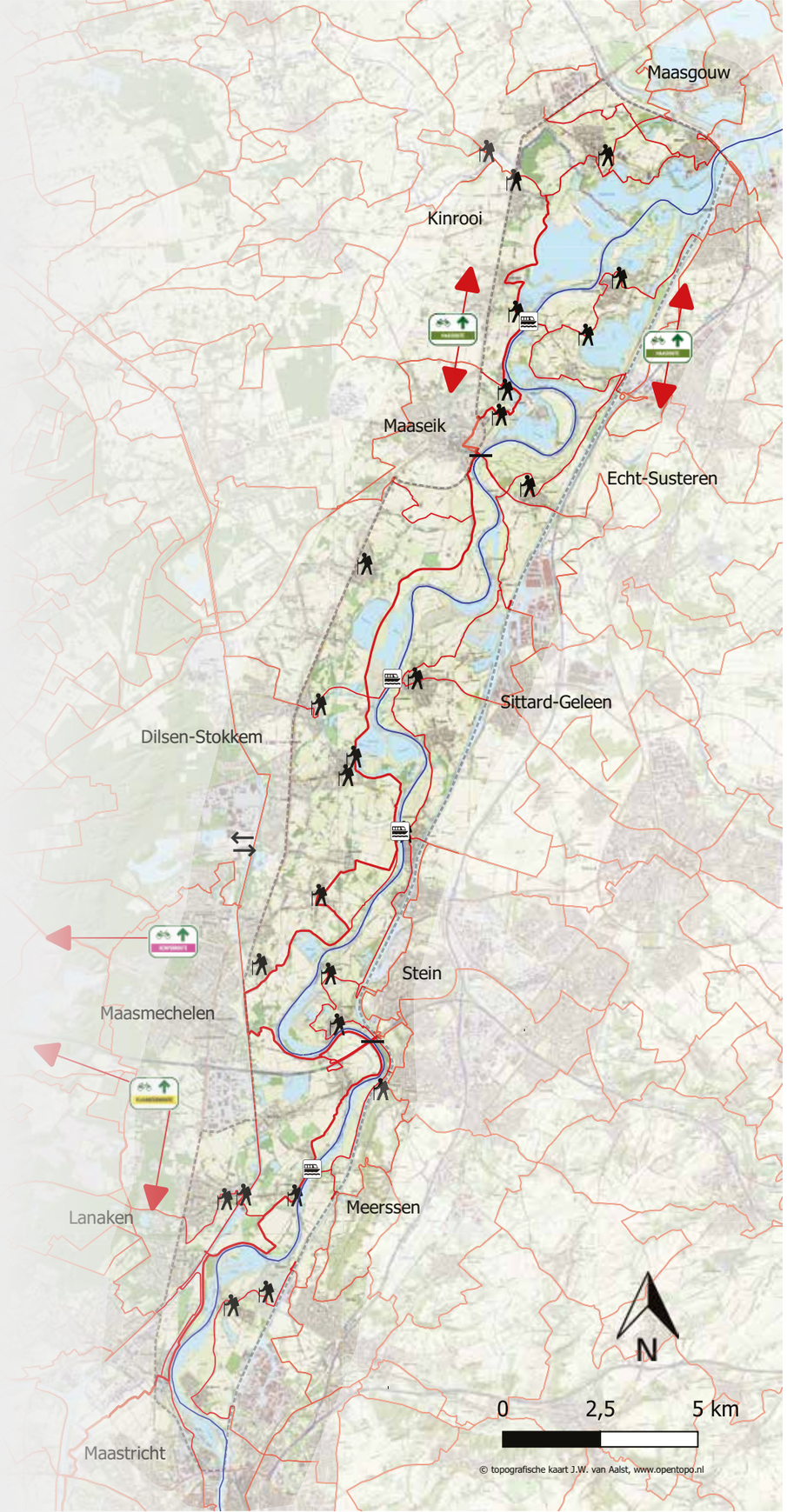

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Fietsroutenetwerk
- Internationale Maasroute
- Startplaatsen met parkeermogelijkheden in toegangsdorpen
- Fietsverbindingen
- Maasroute
- Kempenroute
- Vlaanderenroute

Oversteekplaatsen

- Brug
- Veerpont

Op vlak van **waterbeleving** is een glansrol weggelegd voor kajakken in het zuiden, pleziervaart in het noorden en voor sportvisserij. Tot Maaseik ben je als recreant 'alleen' op de rivier. Er wordt behoedzaam omgesprongen met concessies voor kajakbedrijven; de aanwezige ondernemers helpen mee in de strijd tegen plastic soup en zijn gebrieft over de meest kwetsbare natuuroevers. Vanaf Maaseik is de Maas voor plezierboten wel weer bevaarbaar, en de sites van Heerenlaak (Maaseik), de Spaanjerd (Kinrooi), Stevensweert en Thorn (Maasgouw) voorzien in een groot en gevarieerd aanbod rond waterbeleving en watersport. De Willemsroute wordt verder ontwikkeld als unieke vaarroute tussen Maastricht en Weert.

Tussen het Nationaal Park Hoge Kempen en de Maasvallei worden recreatieve verbindingen voor wandelaars en fietsers ontwikkeld of verbeterd, zoals tussen Pietersheim en Hocht, en tussen Terhills en De Wissen en Terhills en het kasteel van Leut. Het Limburgs fietsroutenetwerk is daarvoor een stevige basis. Ook met andere omliggende (wandel)gebieden worden recreatieve verbindingen gerealiseerd, zoals de stadskern van Sittard, Maastricht, het Bunderbos, Kempen~Broek en de Maasplassen (zie kaart 'toerisme algemeen'). De Willemsroute verbindt aan de westelijke kant van de Maas de landschappen van de Maasvallei, de Hoge Kempen en het Kempen~Broek. Deze verbindingen zorgen ervoor dat een bezoeker op zeer korte afstand van mekaar een enorme afwisseling aan landschappen kan ervaren. **Het kandidaat-Landschapspark speelt, samen met het Nationaal Park Hoge Kempen, de komende decennia in op die 'nabije afwisseling'**[30] die een grote troef vormt in de Euregio. Net door die centrale ligging van de Maasvallei is er binnen handbereik veel te beleven qua all weather infrastructuur, cultuur en sport.

In de Maasvallei wordt geen aanbod (althans niet op streekniveau) ontwikkeld op vlak van ruiteren (niet compatibel met de begrazingsgebieden en goot aanbod in aangrenzende gebieden) en mountainbiken (geen mountains en groot aanbod in aangrenzende gebieden). De zonering in de (wandel)gebieden die wordt toegepast en waarbij de meest kwetsbare natuur wordt ontzien, wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld. Via bezoekerscommunicatie en inzet op digitale beleving wordt bijkomend gestuurd in functie van drukte en spreiding.

Een grensoverschrijdend landschap beleven wordt natuurlijk pas echt mogelijk als er **grensovergangen en grensoverschrijdende routes** zijn. Bij een regenrivier als de Maas is dat allerminst evident. De gemeente Maastricht realiseert een fietsbrug net ten noorden van de stuw van Borgharen, maar eens voorbij Maastricht resten er slechts twee bruggen: de brug van de autosnelweg, en de brug van Maaseik-Roosteren. Daarom wordt onderzocht of er daarnaast nog een derde (fiets)brug gerealiseerd kan worden in het 'hart' van de Maasvallei. Naast de bruggen zijn ook de veerponten belangrijke grensovergangen: te Uikhoven-Geulle, te Meeswijk-Berg (autoveer), te Rotem-Grevenbicht en te Ophoven-Ohé en Laak. De belevingswaarde kan niet overschat worden, al kent het exploitatiemodel uitdagingen. Op vlak van grensoverschrijdende routes werkt het RivierPark verder op twee iconen: de Lange Afstandswandeling en de Internationale Maasfietsroute. De Lange Afstandswandeling

30 Uit Reputatie-onderzoek van Toerisme Vlaanderen, 2021 blijkt dat, na de historische steden, buitenlanders Vlaanderen het meest associëren met de variatie aan landschappen.

Waterrecreatie

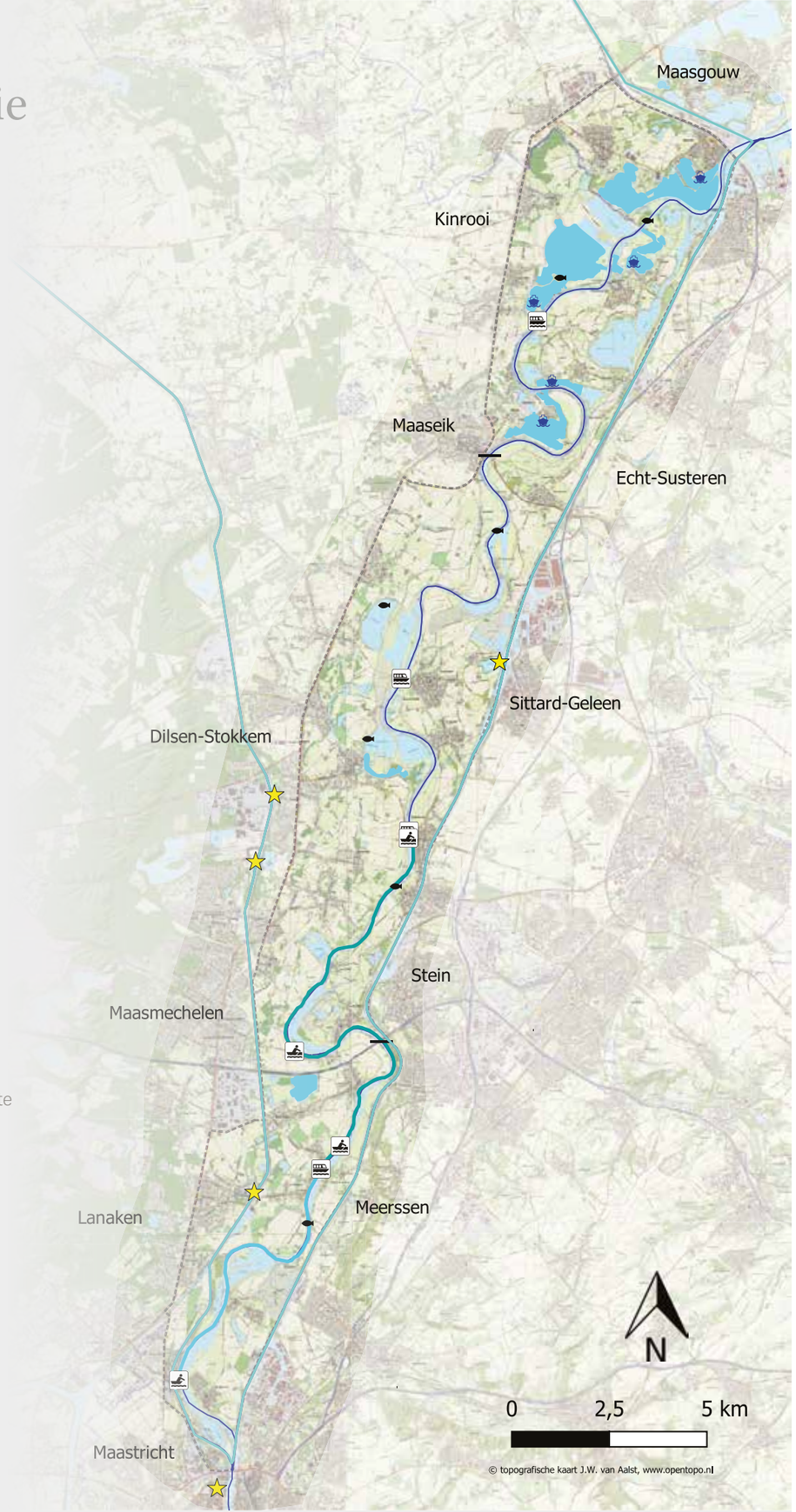

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Recreatieve plassen
- Willemsroute
- Aanlegplaats Willemsroute

Kajakroute

- Traject midden
- Traject zuiden
- Kajak stopplaatsen
- Havens
- Pleisterplaatsen vissen

Oversteekplaatsen

- Brug
- Veerpont

is 137 km lang en verbindt alle landschappelijke ingrediënten van het RivierPark Maasvallei. De Internationale Maasfietsroute loopt van de bron in Frankrijk tot de Hoek van Holland, maar het traject in het RivierPark Maasvallei is het enige traject met een ontdubbeling. Daarnaast zit de Maasvallei ook in de Vlaanderenroute en in de Via Limburgica (naar Compostella) en kan je vanaf Maastricht 'overfietsen' naar de Vennbahn of de Via Belgica.

De kwaliteit van de beleving van de Maasvallei staat of valt met een vlotte toegankelijkheid, een doordachte zonering en monitoring in functie van drukte, en een consequente bezoekerscommunicatie. Aan de Vlaamse kant staat de signalisatie vanaf de afritten van de autosnelweg op punt; de Nederlandse signalering richting de dorpen en hun parkings nog niet. Omgekeerd is er aan de Nederlandse kant een goede toegankelijkheid voor wie met het openbaar vervoer komt, aan de Vlaamse kant is dit een lacune, al is een hoogwaardige trambus in een eigen groene bedding (halte in Maasmechelen) op komst. Voor wie met de fiets komt is er een vlotte toegankelijkheid via het Fietsroutenetwerk. Die alternatieven (voor de wagen) om in het RivierPark te geraken zijn een absolute must om parkeerdruk in de dorpjes te vermijden. Wie wel met de wagen aankomt in een van de toegangsdorpen, kan terecht op verschillende kleine randparkings ingericht in de huisstijl van het RivierPark (liever meer kleine parkings dan enkele grote, conform met de eigenheid van het snoer van Maasdorpen). Van daar uit pikt men in op de uitgewerkte wandelgebieden en fietsinfrastructuur (zowel functioneel als toeristisch).

Het Visitor Center De Wissen fungeert als de hoofdtoegangspoort van het RivierPark Maasvallei, omdat er het grensoverschrijdende verhaal van de ganse Maasvallei centraal staat. Vanuit De Wissen worden internationale bezoekers terug alle windstreken uitgestuurd via het snoer van Maasdorpen. **Het snoer van Maasdorpen** vormt de sleutel tot de recreatieve ontsluiting van de regio. Een aantal van de karakteristieke dorpjes en -steden zijn de '**toegangsdorpen**' tot de Maasvallei. Hier bevinden zich de nodige randfaciliteiten (parkings, watertappunt, oplaadpunt, horeca, start wandel- en fietsroutes) om een bezoek aan de Maasvallei aan te vatten. Er wordt gewaakt over een analoog aanbod (eenvormige startborden, wandelpaaltjes) én een digitaal aanbod (wandelroutes, erfgoedapp, droge voeten tool, social media, ...). Hier bevinden zich ook de lokale ondernemers die gebaat zijn met een verdere recreatieve uitbouw van de regio, alsook streekmusea. Een aantal toegangsdorpen lopen in de kijker, floreren en geraken steeds beter uitgebouwd. Maar ook in de andere dorpen kan, mits goed gefaciliteerd, recreatie (deels) een antwoord zijn op leefbaarheidsvraagstukken. Nog niet elk dorp is even sterk verbonden met de kansen die er liggen. Het is ook niet wenselijk om dezelfde tactiek overal te gaan herhalen; elk dorp heeft zijn eigenheid en meer of minder ruimtelijke mogelijkheden. Via kwaliteitsvolle routestructuren en -inrichting en via storytelling wordt meer belevingswaarde gecreëerd voor het hele snoer van Maasdorpen.

Om de Maasvallei als florerende bestemming te kunnen verankeren, wordt de komende decennia ingezet op de **ambassadeurswerking**, vertaald in Strategische Doelstelling 2. Via bewonerscommunicatie, klankbordgroepen en projecten wordt ingezet op betrokkenheid in functie van duurzame landschapsbeleving. Ondernemers of streekactoren die daar mee bezig zijn, waaronder ook lokale landbouwers, worden voor het voetlicht

Toerisme algemeen

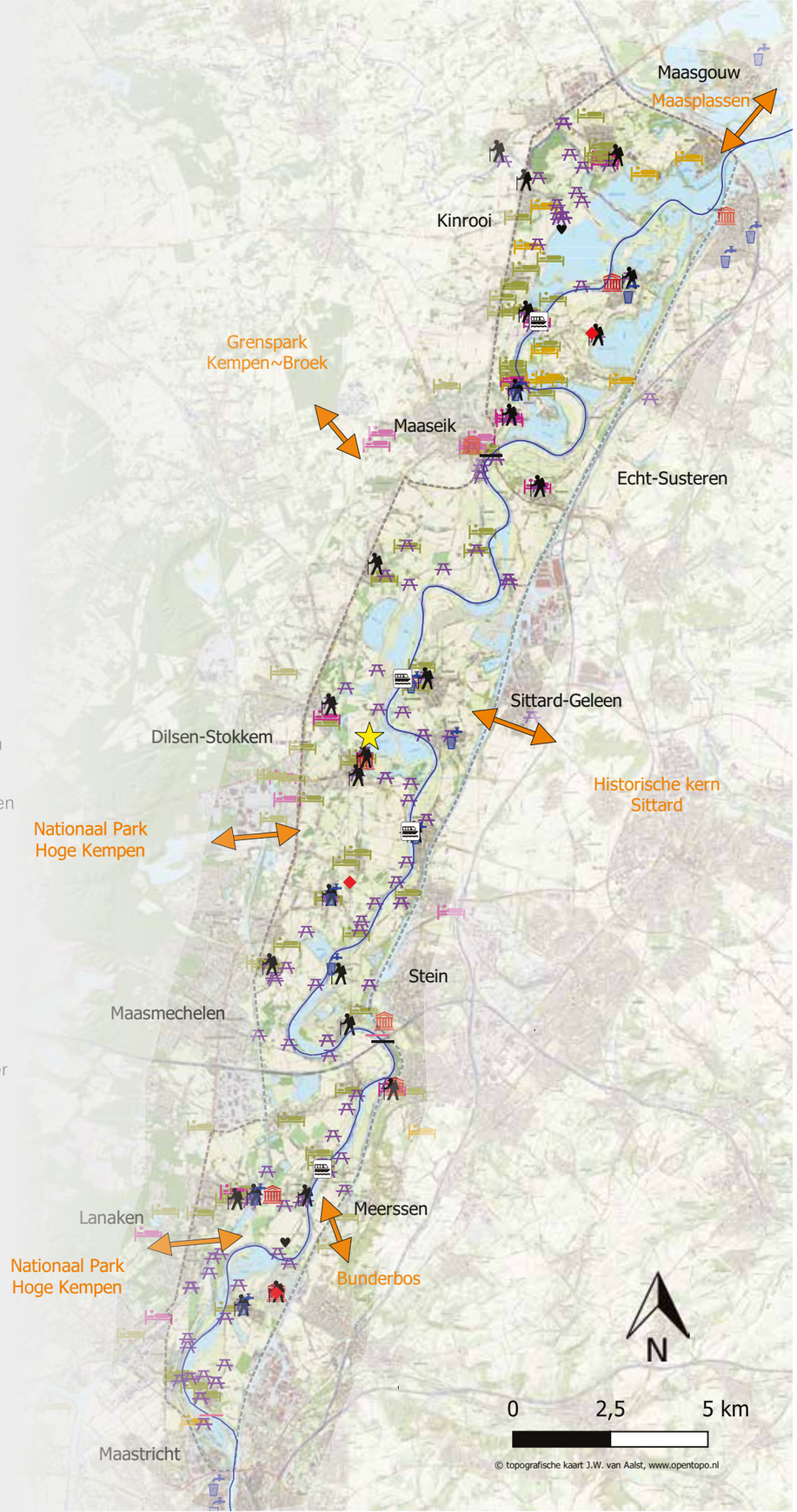

Legenda

- Perimeter RPMV
- Maas
- Startplaatsen met parkeermogelijkheden in toegangsdorpen
- Recreatieve voorzieningen
- Watertappunten
- Streekmusea
- Kunst aan de Maas
- Erfgoedsites buiten de dorpen
  - Hompesche molen
  - Kasteel Leut
  - Hartelstein
- De Wissen Visitor Center
- Geplande fietsbrug
- Toeristisch-recreatieve verbinding

Oversteekplaatsen

- Brug
- Veerpont

Verblijfsmogelijkheden

- Camping
- Hotel
- Logies

gebracht als ambassadeurs en land(schap)bouwers. Ook de MaasVerkenners en andere streek-, natuur-, of stadsgidsen die actief zijn in de Maasvallei, belichamen dat ambassadeurschap. Zij worden volop ingezet bij en bijgeschoold over wat reilt en zeilt in de Maasvallei. Ambachten, zoals het wissenvlechten in Stokkem en het kruidengebruik (kroetwusj) krijgen een plek in de activiteitenkalender van het RivierPark. Streekproducten geteeld in het landschap van de Maasvallei kunnen rekenen op extra promotie. Dat geldt ook voor de steeds bekendere wijnen in de beschermde oorsprongsbenaming 'Maasvallei': net als een landschap eindigt een terroir niet bij landsgrenzen. Dankzij het microklimaat in de vallei en de stenige ondergrond dragen enkele Vlaamse en een Nederlandse wijnproducent bij aan de gastronomische uitstraling van het RivierPark Maasvallei.

Met de logiessector worden formules uitgewerkt voor meerdaagse wandelaars. Kansen voor bijkomende kleinschalige en avontuurlijke logies (bijvoorbeeld bij de noordelijke plassen, bij landbouwbedrijven die willen verbreden, erfgoedlogies, ...) worden onderzocht. De hoge bezetting van de logies in de Maasvallei geeft alvast aan dat er uitbreidingskansen zijn. De partners stimuleren het green key / blue flag label.

De aandacht van de gebiedscoalitie gaat uit naar een breed publiek, maar ook naar **een aantal specifieke doelgroepen**. Op vlak van bezoekers gaat het zeker om de meerdaagse wandelaar, die al kan genieten van een prijswinnende Lange Afstandswandeling, maar waar nog te weinig faciliteiten voor zijn ontwikkeld. Idem voor de pleziervaarder (cfr. Willemsroute) en de langeafstandsfietser (cfr. Internationale Maasfietsroute). Op vlak van bewoners gaat het om families en kansengroepen. Natuurbeleving in gezinsverband kan al volop, alsook zwemmen in open water, maar in het snoer van Maasdorpen is het familieaanbod nog beperkt. Met kansengroepen wordt zowel gedoeld op gezinnen als op de vele zorginstellingen en -voorzieningen die in de Maasvallei aanwezig zijn, soms zelfs vlak bij de Maas, maar nog onvoldoende kennis hebben over of gebruik maken van de gezondheidsvoordelen van het open landschap. Verder wordt ook onderzocht om tot een grensoverschrijdend educatief en weekvullend aanbod te komen voor kinderen in groepsverband, de zogenaamde 'Maasklassen' (zie hiervoor ook S.D 3, wetenschap en educatie).

1.3.2. USP

Het RivierPark wordt gepositioneerd als **"een grensoverschrijdend landschap waarin de meanderende Maas het leven op beide oevers verbindt."** dat is de USP van het RivierPark Maasvallei, die steeds terugkeert in gesprekken met partners en inwoners. In Vlaanderen valt nagenoeg het hele traject van de Maas in de perimeter van het RivierPark. Dat is niet zo in Nederland, waar de Maas honderden kilometers lang is. Toch laat ook in Nederland enkel dit stuk zich kenmerken als een grotendeels onbevaren en ongestuwde grind- en grensrivier, die bovendien ook de unieke ruimere omgeving vormgaf (Hoge Kempen, Heuvelland) en een beleefbare klimaatbuffer is geworden. De Maasvallei heeft hier in elk seizoen, bij elk nieuw bezoek weer een ander gezicht.

Op vlak van communicatie komt de meanderende Maas terug in alle uitingen van bewoners- en bezoekerscommunicatie. Naast het verhaal van de Maas worden ook onderliggende boodschappen meegenomen:
- Natuurbeleving, die zeer laagdrempelig is en binnen handbereik voor iedereen. Een netwerk van maar liefst 600km grensoverschrijdende routes zorgt ervoor dat je de riviernatuur op verschillende manieren kan ontdekken. Een heel unieke vorm van natuurbeleving is het **struinen**. Wandelen op de oevers van de Maas, weg van de vaste wandelpaden, je eigen weg zoekend.
- Fauna en flora, die langs de oevers terug een enorme rijkdom kent, uniek in de Benelux. Soorten als bever, grindwolfspin, rugstreeppad en ontelbare vogelsoorten voelen zich hier thuis. We mikken op de terugkeer van de otter en visarend.
- Enorme erfgoedrijkdom en couleur locale, te danken de Maas en haar vruchtbare vallei, en volop op te snuiven in het snoer van Maasdorpjes en in ontmoetingen met ambassadeurs.
- De centrale ligging, te midden van de Euregio en vlakbij andere parels, waaronder het Nationaal Park Hoge Kempen.

In de communicatie over natuurbeleving en klimaat komen niet enkel beeldbepalende soorten of avontuurlijke activiteiten voor; de draagkracht van de natuur en de kwetsbaarheid van de regio worden volop meegenomen. Waar mogelijk sensibiliseert het RIvierPark de bezoekers over deze aspecten en hoe ze er zelf aan kunnen bijdragen. Ook de natuurbeheerders zetten hun mobiliserende kracht in om mensen, zowel bewoners als bezoekers, te activeren. Het **visitor pay back** principe wordt waar mogelijk meegenomen.

Met de kansen die klimaatadaptatie met zich meebrengt en de voorbeeldfunctie die het RivierPark Maasvallei daarin vervult, wordt uitgepakt. Net omwille van de uitzonderlijke natuurwaarden en de link met de klimaatverandering bouwt het RivierPark een internationale uitstraling op naar onderzoekers, wetenschappers en NGO's.

Wervende en sensibiliserende communicatie worden dus gecombineerd tot boeiende verhalen, en toegepast op de Maas en haar onderliggende thema's. Het feit dat men buiten de struingebieden niet kriskras het RivierPark kan doorwaden en dat niet elke vorm van recreatie of attractie wordt uitgebouwd, gaat gepaard met appreciatie voor haar beheerders, landbouwers en bewoners in het streven naar een 'florerende bestemming'[31]. Op vlak van cultuur en erfgoed / couleur locale gaat de combinatie van werving en sensibilisering vooral uit naar de grens. Of beter, naar de **grensvervaging**. Net omwille van die sterke link tussen cultuur, erfgoed en gastronomie (wat buitenlandse toeristen associëren met 'Vlaanderen' en 'Zuid-Limburg') aan beide oevers van de Maas, beleefbaar via een goed uitgebouwd routenetwerk, leent het RivierPark Maasvallei zich voor internationale promotie die ook op landelijk niveau merkversterkend is. Met een aantal interessante streekmusea, de nabijheid van Maastricht, de herbestemming van het Kasteel van Leut en Kunst aan de Maas biedt het culturele aspect volop kansen voor de toekomst.

1.4. Visie op de internationale samenhang

In de Landschapsbiografie is het traject van de Maas in het RivierPark Maasvallei geduid in samenhang met het volledige stroombekken. In de opeenvolgende eeuwen zijn 'internationale' contacten[32] steeds veelvuldig aanwezig. Grensoverschrijdend samenwerken in een grenzeloos landschap zoals dat van de Maasvallei zou vandaag een evidentie moeten zijn. De praktijk toont echter aan dat heel veel landschapsgerelateerde zaken afhangen van landsgrenzen. Dat duidt het belang van ***Strategische Doelstelling 3: RivierPark Maasvallei... Grensverleggend.***

De internationale samenhang kwam in de voorgaande visie-stukken ook al aan bod, zoals het belang van bruggen en ponten als grensovergang (1.3) of de

31 Term uit 'reizen naar morgen', visie Toerisme Vlaanderen
32 Voorheen waren er nog geen naties, maar met het gebruik van 'internationaal' wordt hier bedoeld: vanuit de vier windstreken

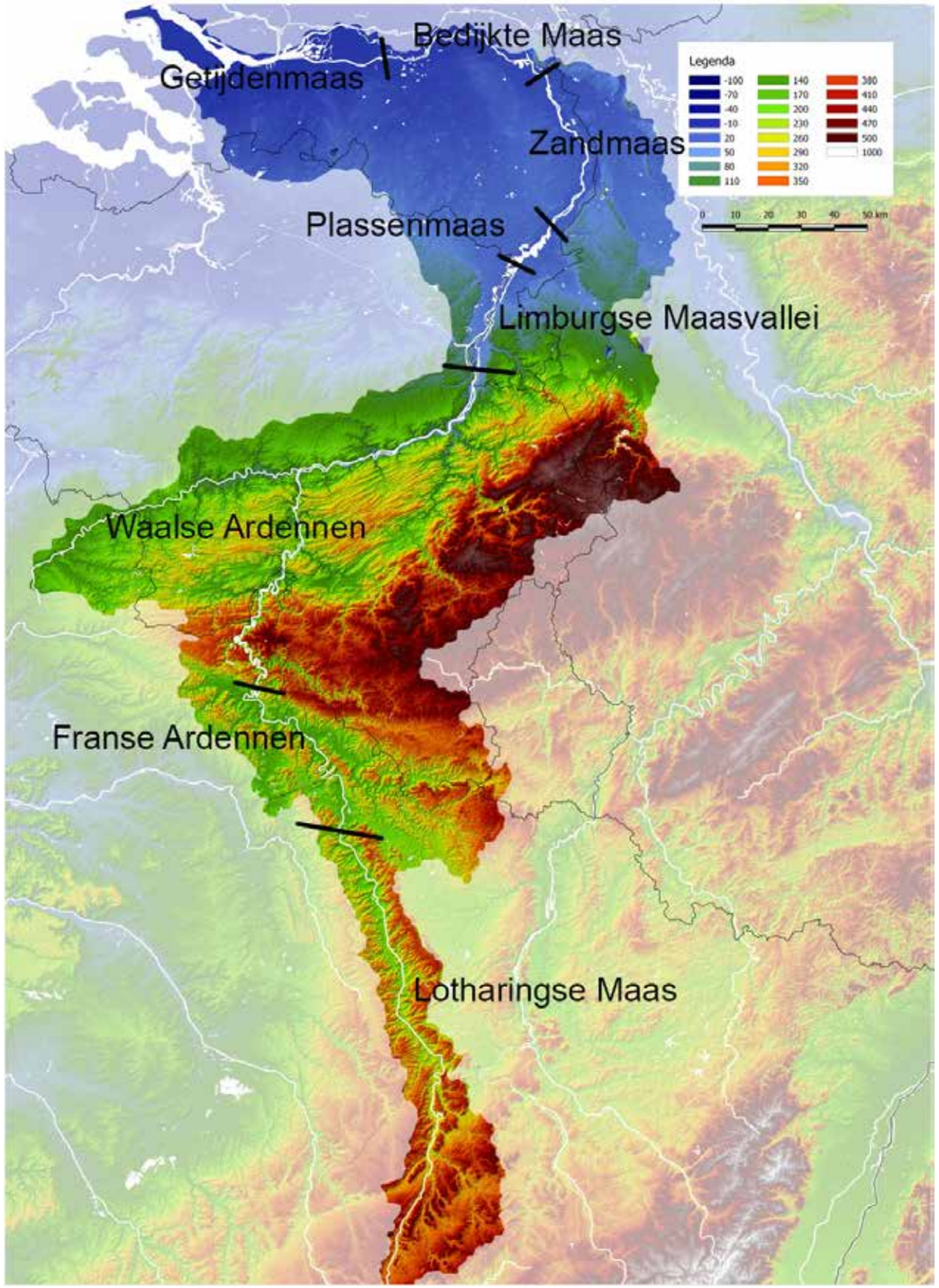

kaart van het gehele stroombekken van de Maas

Euregionale samenhang via grensoverschrijdende natuur- en open ruimteverbindingen (1.1.4). De samenwerking tussen beide oevers in het kader van het RivierPark Maasvallei, die al bestaat sinds de oprichting maar geformaliseerd werd in 2017 door de keuze voor één Uitvoeringsorganisatie, wordt verderop beschreven (4.1). Hieronder volgen nog een aantal thema's waarbij het internationale perspectief vooropstaat voor de visieontwikkeling in het RivierPark.

Een grote uitdaging op internationaal niveau van het stroomgebied van de Maas is de klimaatverandering. **Op dit moment kan het water bij en na langdurige regenval zo'n 4.100 ha innemen. Dat is nu al ongeveer één derde van het Landschapspark.** In de zomer van 2021 bleek dat dat wellicht niet genoeg is om Maastricht en de Maasvallei zelf droog te houden maar ook langdurige periodes van droogte dwingen het rivierlandschap in een spagaat. De hamvraag voor de toekomst van de Maasvallei is dan ook hoe die urgente klimaatuitdaging verweven kan worden met de cultuurhistorische eigenheid van de streek, de aanwezige bevolking, de (landbouw)bedrijvigheid, en de recreatiebehoeften van bewoners en bezoekers. In de concretisering van de doelstellingen in Operationele plannen komt rivierherstel daarom prominent terug. Idem voor het snoer van Maasdorpen, waar vergroening en ontharding van de dorpskernen op stapel staan, gekoppeld aan de hemelwater-, klimaat- en omgevingsplannen van de (lokale) overheden. Tegelijkertijd zijn er maar weinig klimaatbuffers die zo bezoek- en beleefbaar worden gemaakt als het RivierPark Maasvallei.

Bedreigingen zijn er genoeg, maar de voorbeeldfunctie van het gebied op het vlak van kansen die bij klimaatadaptatie komen kijken, wordt uitgespeeld in educatieve en communicatieve projecten.

De natuurontwikkeling die gekoppeld is aan het rivierherstel is uniek op Europees niveau (Certificate European Rewilding Area). Het RivierPark Maasvallei speelt zo volop in op landelijk en Europees beleid[33].

Het RivierPark Maasvallei is een klein onderdeel van het internationaal stroombekken van de Maas dat verspreid ligt over Frankrijk, België, Duitsland en Nederland. Talloze beken en zijrivieren wateren af naar de Maas en via het Albertkanaal en haar benedenstroom ontsluit de Maas het hinterland voor de wereldhavens van Antwerpen en Rotterdam. De Maas voorziet zo'n 7 miljoen Vlamingen en Nederlanders van drinkwater. Door de vele industriële clusters, bemesting, bewoning, lange periodes van droogte... is de drinkwaterkwaliteit van Maaswater een gedeelde zorg[34]. De vernieuwing van het rioolsysteem is ook voor de Maasvallei des te belangrijker. Eerder werd al aangegeven dat natuurbeheerders en landbouwers na elk hoogwater worstelen met de afvoer van afval die aanspoelt op de oevers – en dat is dan enkel nog de zichtbare vervuiling[35]. Samenwerken op het niveau van het ganse stroomgebied is iets wat het RivierPark Maasvallei overstijgt, maar de gebiedscoalitie participeert actief en met een gebundelde stem via netwerken als Maas.net, Schone Maas, Maas Clean-up, de VNBM en het IMC[36], 'mayors for a drinkable Meuse', Drinkable Rivers en de 'contrats de la rivière' in het bovenstroomse gedeelte.

De kansen voor internationale promotie kwamen al aan bod in 1.3. Het RivierPark besteedt aandacht aan het meertalig maken van de hele visitor journey, en aan gerichte (internationale) perswerking in samenwerking met de verschillende toerisme-organisaties. Zoals beschreven in 1.3.2. overheerst daarbij niet de kwantiteit, maar de kwaliteit. Ook vanuit de hoofdtoegangspoort De Wissen wordt ingezet op een internationaal bereik voor het verhaal van het RivierPark Maasvallei.

1.5. Visie op de aanpak van het Parkbureau en de meerwaarde voor de bewoners

Zoals eerder beschreven werd het RivierPark al in 2008 opgericht. De toeristisch-economische ontwikkeling was niet het uitgangspunt, maar het gewenste gevolg van investeren in een aantrekkelijk landschap en goed beheerde monumenten en landschappen. Al vroeg werden keuzes gemaakt rond duurzaam toerisme en extensieve recreatie op maat van de streek, met als uitgangspunt de voordelen voor de bewoner die er werkt en recreëert. Het streefdoel voor het RivierPark werd in communicatie en marketing uitgedragen, maar tegelijk werd er aan het streefbeeld gewerkt: de onbevaren, vrij afstromende rivier met haar overstroombare gronden en haar omliggende landschap werd en wordt door de gebiedscoalitie beschouwd als hét basiskapitaal van de regio.

In 2018 onderzocht de UHasselt de economische meerwaarde van de herinrichting van het winterbed, in grensoverschrijdend perspectief. De onderzoekers berekenden een economische return voor de samenleving tussen 19 tot 24 miljoen euro op jaarbasis, o.a. door betere ecosysteemdiensten, recreatie en het voorkomen van (overstromings)schade. Ook andere studies tonen aan dat investeren in een kwaliteitsvol landschap geld oplevert voor de samenleving[37].

Het masterplan voor de komende 24 jaar bouwt verder op die visie en op de manier van aanpakken die over vele jaren door de partners in de gebiedscoalitie werd ontwikkeld en sindsdien in deelprojecten werd toegepast. Uitgangspunten daarbij zijn **1)** het verbinden van beleid met praktijk: vandaag doen waar consensus over bestaat en waar mensen en middelen voor zijn. Maar tegelijkertijd tijd en zorg steken in de afstemming van verschillende plannen van verschillende partijen

33 Blue Deal, Programmatorische Aanpak Grote Wateren, EU Biodiversiteitsstrategie waarin 25.000km rivierherstel als doel wordt gesteld.
34 VMM, drinkwaterbalans voor Vlaanderen, 2021, en: RIWA, jaarrapporten drinkwaterkwaliteit Nederland.
35 Jaarrapporten Schone Maas
36 Vlaams Nederlandse Bilaterale Maascommissie en Internationale Maascommissie
37 Economische waardering van maatschappelijke baten van de herinrichtingsmaatregelen van de Maasvallei, UHasselt, 2018.
38 Bewonersstudie RivierPark Maasvallei, studiecel Toerisme Vlaanderen, 2021.

in hetzelfde gebeid (en dat zijn er nogal wat) opdat ze mekaar kunnen versterken. **2)** behoedzaam omgaan met de draagkracht van het gebied, zowel op vlak van biodiversiteit en het behoud van open ruimte, als op het vlak van mensen. Inzetten op streekkennis en streektrots om zo van *not in my backyard* te kunnen evolueren naar *please in my backyard*. En **3)** Denken en handelen op streekniveau zonder lokale accenten uit te sluiten, maakt de regio robuuster en aantrekkelijker. De rivier is de drager van dit grote gebied en verbindt vele partijen in landschap en cultuur.

Het RivierPark Maasvallei streeft naar een maximaal draagvlak bij de bewoners van het gebied. Zij zijn essentieel om de kwaliteiten van het gebied uit te dragen, te ondersteunen en mee te realiseren. Bewoners worden op verschillende manieren betrokken, ondermeer via participatietrajecten van bijvoorbeeld Landinrichtingsprojecten of Kunst aan de Maas, via lokale werkgroepen als Levend Leut of Kwaliteit voor Kessenich, via de Klankbordgroepen van het Consortium Grensmaas of via dorpsraden. Ook de komende decennia verbindt het RivierPark zich op meerdere manieren met haar bewoners.

In 2021 voerde Toerisme Vlaanderen een bewonersstudie uit naar draagvlak voor toerisme en naar lokale kennis en associaties van het grensoverschrijdende RivierPark Maasvallei[38]. Een representatief aantal inwoners uit de Maasdorpen aan beide oevers nam hier aan deel. Zo'n 70% van de inwoners steunt de toeristische ontwikkeling van de Maasvallei. In vergelijking met andere onderzochte regio's zijn Maaslanders ook bijzonder trots op hun leefomgeving. Tegelijk staat men kritisch tegenover klassiek toerisme en de drukte die dat met zich meebrengt, bijvoorbeeld in de dorpen. Die drukte wordt doorgaans geassocieerd met bezoekers van verder weg, terwijl de drukte in het jaar van de bevraging net veroorzaakt werd door mensen van dichterbij die zich in het coronajaar veel vaker gingen verplaatsten in eigen streek of gemeente.

Gemeenten waarin de toeristische ontwikkeling aan de Maas ouder is en ondertussen beeldbepalend is geworden - zoals bijvoorbeeld Maaseik, Kinrooi en Maasgouw - scoren doorgaans hoger op vlak van gastvrijheid en draagvlak voor toerisme, dan gemeenten met grote stukken nieuwe riviernatuur die bewoners zelf nog aan het ontdekken zijn. In die zin geven de hogere - doorgaans Vlaamse - cijfers een doorkijk naar de toekomst van de meer recente ontwikkelingen aan Nederlandse zijde. Toch vindt in alle bevraagde gemeenten meer dan de helft van de bewoners dat 'hun' stukje Maasvallei een toeristische bestemming moet blijven. De Nederlandse gemeenten scoren dan weer hoger dan de Vlaamse als het gaat om gebruikscijfers door bewoners zelf: zo maken de bewoners van de Maasdorpen uit Sittard-Geleen het meest en het vaakst gebruik van de nieuwe natuur om er te wandelen en te fietsen.

Bewoners staan positiever tegenover toerisme door gezinnen of individuele bezoekers, dan tegenover groepen of wielertoeristen. Dat sluit goed aan bij de visie uit paragraaf 1.3.1 om niet zomaar op alle vormen van recreatie in te zetten. Op de vraag welke aspecten het RivierPark Maasvallei het meest aantrekkelijk maken, scoort de nabijheid van de rivier het hoogst: 80%. Dat verklaart de USP zoals toegelicht in 1.3.2. Onmiddellijk gevolgd door de aanwezige routestructuren, de rust en de natuurgebieden, en de veerpontjes (tussen 73% en 80%). Op die natuur zijn de inwoners erg gesteld: maar liefst 92% van de respondenten vindt dat de natuur beschermd moet worden, 91% wil er van blijven genieten door te wandelen of te fietsen en 69% vindt dat gebieden extra beschermd moeten worden tijdens het broedseizoen. Iets meer dan de helft van de inwoners wil zelf een steentje bijdragen, bijvoorbeeld door zwerfvuil te rapen op de oevers (57%) en bezoekers wegwijs te maken (43%).

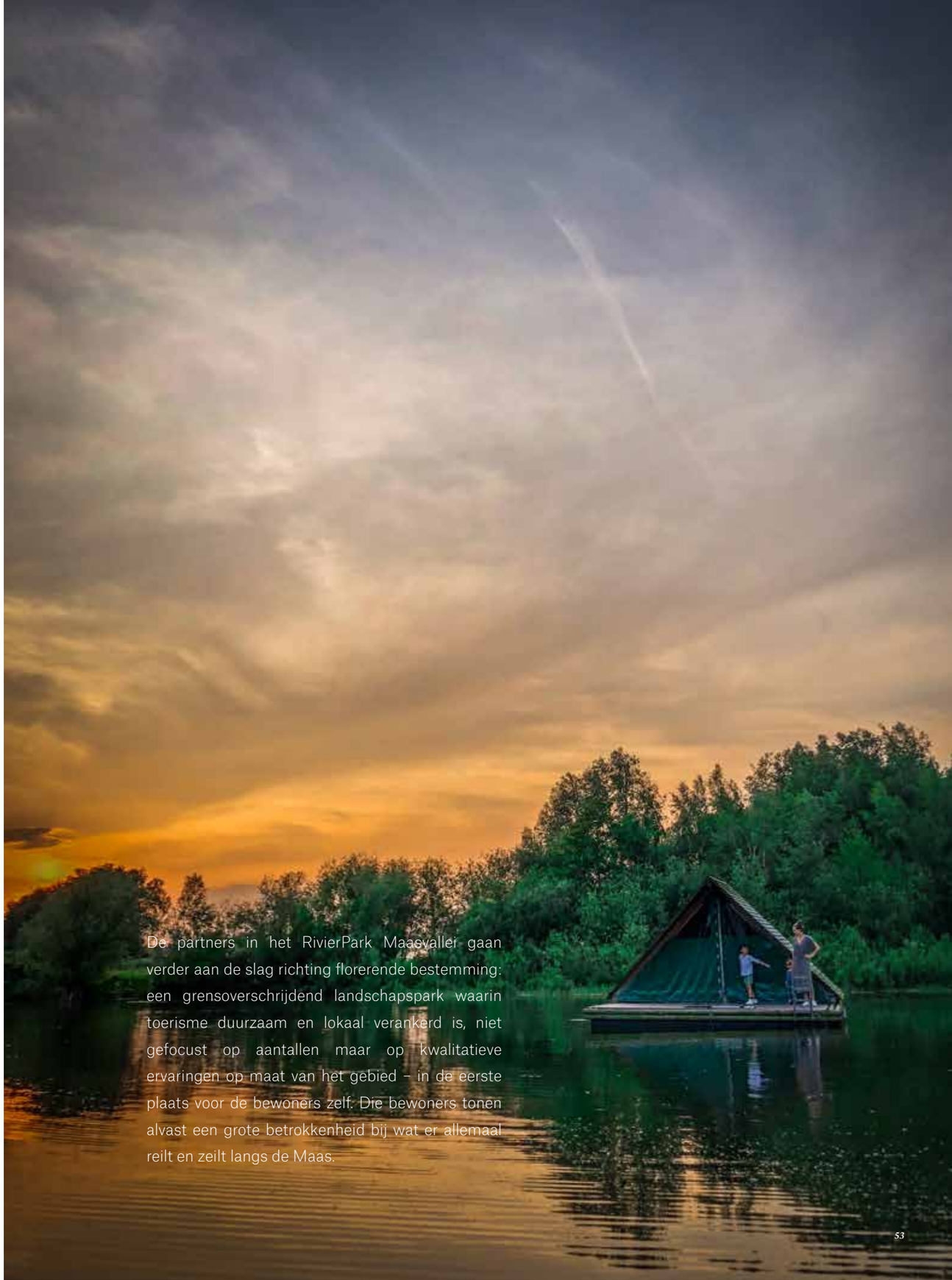

De partners in het RivierPark Maasvallei gaan verder aan de slag richting florerende bestemming: een grensoverschrijdend landschapspark waarin toerisme duurzaam en lokaal verankerd is, niet gefocust op aantallen maar op kwalitatieve ervaringen op maat van het gebied – in de eerste plaats voor de bewoners zelf. Die bewoners tonen alvast een grote betrokkenheid bij wat er allemaal reilt en zeilt langs de Maas.

Het RivierPark Maasvallei vormt een natuurrijk, grensoverschrijdend rivierlandschap waar bewoners en bezoekers tot rust komen. De ecologische hoofdweg die de rivier is, vormt het hart en de basis voor duurzame beleving. Kwaliteit, aandacht voor erfgoed en samenhang zorgen voor een landschap waar het goed is om te leven, te werken en te ontspannen.

Verder bouwend op het verleden worden nu drie strategische doelen geformuleerd

3.1. Oude en nieuwe doelstellingen

Bij de oprichting van het RivierPark in 2008 stonden zes operationele doelstellingen in het Plan van Aanpak. Sindsdien is er hard gewerkt om ze gerealiseerd te krijgen. Sommige doelstellingen werden volledig behaald, andere gedeeltelijk. Zeven jaar later, in 2015, werden die doelen grensoverschrijdend gemaakt. Uit de gezamenlijke intentieverklaring:

'het RivierPark Maasvallei moet uitgroeien tot een dynamisch, kwalitatief hoogwaardig landschapspark dat wordt gevormd door een verder te ontwikkelen, dynamisch, zelfregulerend en grensoverschrijdend natuurgebied in het winterbed van de Maas dat een sterke samenhang (maatschappelijke verankering, beleefbaarheid) heeft met de ruimere omgeving en daadwerkelijk als een internationaal natuurgebied een belangrijke schakel vormt in het Europees natuurnetwerk; het snoer van Maasdorpen en landbouwlandschappen met erfgoedwaarden vormen samen het cultuurlandschap buiten het winterbed. Hier wordt gestreefd naar een hoge landschapskwaliteit en behoud van erfgoed; een hoogkwalitatief toeristisch-recreatief aanbod (o.a. een doelmatig routenetwerk voor wandelaars en fietsers) in het grensoverschrijdend RivierPark. Hierbij wordt in de (bewonings)kernen optimaal ingespeeld op de sociaaleconomische kansen die recreatie biedt.'

Vandaag, opnieuw zeven jaar later, zijn deze 'oude' doelstellingen nog steeds actueel. De werking van het RivierPark Maasvallei is opnieuw geëvolueerd op de genoemde vlakken en haar grensoverschrijdende werking is ondertussen gerouteerd. Verder bouwend op het verleden worden daarom nu 3 strategische doelen geformuleerd, met daaronder een aantal operationele doelen[39]. Zij geven vertaling aan de eerder omschreven visie op het gebied, maar tegelijkertijd ook aan lokaal, provinciaal, landelijk (Vlaams-Nederlands) en Europees beleid.

39 Reeds in 2018 werden die drie strategische doelen uitgekozen in de Nota 'evaluatie en toekomst', een opfrissing naar aanleiding van heel wat nieuwe bestuurders in de gebiedscoalitie

Rivierlandschap in balans.

De landschapskwaliteit van de verschillende ruimtelijke dragers in het RivierPark en de connectie met de ruimere omgeving staat hierin centraal. De operationele doelstellingen vertalen de visie op een 'rivierlandschap in balans' naar concrete doelen. Zij spelen in op de doelstellingen uit de gemeentelijke beleidsnota's (omgevingsvisie NL gemeentes, Beleidsplan Ruimte, hemelwater- en klimaatplannen BE gemeentes), het ontwerp 'Ruimtepact 20 40' van de Provincie Limburg (met name het kader over de open ruimte schakels), de Natuurvisie van beide Limburgen, het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen in voorbereiding, op de Vlaamse speerpunten voor Landinrichting, op de visie in de Vlaamse beleidsnota's Natuur, Omgeving, Landbouw en Erfgoed en op het Vlaamse actieplan Droogte en Wateroverlast, op het Limburgs programma Landelijk gebied (NL), op de Programmatorische aanpak Grote Wateren (NL) en op de Europese natuur-, landbouw- en erfgoeddoelstellingen (Natura 2000, Europees GLB, EU Landschapsconventie, EU biodiversiteitsstrategie 2030, EU Farm to Fork strategie, EU conventies over monumenten en landschappen).

Eerste strategisch doel: Rivierlandschap in balans

ONDER DIT STRATEGISCH DOEL WORDEN VOLGENDE OPERATIONELE DOELSTELLINGEN GEFORMULEERD:

1.1. De Maas waarderen en ontwikkelen als ecologische ruggengraat van de regio

1.2. Een natuurrijk winterbed creëren in samenspraak met alle gebruikers

1.3. Ruimte geven aan landbouw nu en in de toekomst

1.4. 'Landschapsacupunctuur' toepassen

1.5. Het snoer van Maasdorpen en de kasteeldomeinen ruimtelijk beschermen en versterken

1.6. Herkenbaarheid op streekniveau najagen

1.7. Open ruimte verbindingen en beekvalleien dooraderen het gebied

Gekoesterd door bewoners en geliefd door bezoekers.
Uit de bewonersstudie van 2021 blijkt dat 74% van de inwoners van het RivierPark Maasvallei het Park kent. Er is een grote appreciatie voor de recreatieve mogelijkheden en voor duurzaam toerisme. De komende 24 jaar worden nog meer mensen ambassadeur van het bijzondere verhaal van de regio en worden bezoekers hier deelgenoot van gemaakt. De operationele doelstellingen spelen in op gemeentelijke beleidsnota's, het economisch- en woonkader uit het ontwerp 'Ruimtepact 20 40', de visie 'Reizen naar Morgen' en de beleidsnota Toerisme, de Omgevingsvisie Limburg (NL), de gebiedsvisies Zuid- en Midden-Limburg (NL) en het Europees cohesiebeleid.

Tweede strategisch doel: Gekoesterd door bewoners en geliefd door bezoekers

ONDER DIT STRATEGISCH DOEL WORDEN VOLGENDE OPERATIONELE DOELSTELLINGEN GEFORMULEERD:

2.1. De beleving start in het snoer van Maasdorpen

2.2. Wandel- en struingebieden aan mekaar rijgen

2.3. De Maasvallei als grensoverschrijdende fietsregio bestendigen

2.4. Waterrecreatie op maat

2.5. Land(schaps)bouwers worden ambassadeurs

2.6. Bezoekers stapsgewijs in goede banen leiden

2.7. Informeren en sensibiliseren

2.8. Diverse doelgroepen met de Maasvallei verbinden

RivierPark Maasvallei... Grensverleggend!

Grensoverschrijdende samenwerking zorgt voor internationale uitstraling van het landschap en haar opportuniteiten. Die samenwerking is eveneens nodig voor de grote landschappelijke uitdagingen van de toekomst, waaronder klimaatverandering. De operationele doelstellingen spelen in op de doelstellingen uit de gemeentelijke beleidsnota's, het ontwerp 'Ruimtepact 20 40', de Omgevingsvisie Limburg (NL), Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (in voorbereiding), de klimaatscenario's van de VMM, Programmatische Aanpak Grote Wateren (NL), de Kaderrichtlijn Water, en op doelstellingen uit de EU Landschapsconventie en -Biodiversiteitsstrategie.

Derde strategisch doel: RivierPark Maasvallei... Grensverleggend!

ONDER DIT STRATEGISCH DOEL WORDEN VOLGENDE OPERATIONELE DOELSTELLINGEN GEFORMULEERD:

3.1. Door intensieve samenwerking vervaagt de grens tussen de Vlaamse en de Nederlandse oever

3.2. Fysieke verbindingen over de Maas waarborgen en ontwikkelen

3.3. De Maas als Euregionale natuurcorridor versterken

3.4. Klimaatbuffer in de praktijk ervaren

3.5. Het belang van 'Drinkable Rivers' ondersteunen

3.6. De Maasvallei als inspiratiebron voor wetenschap en educatie

3.7. Het verhaal van het RivierPark internationaal uitdragen

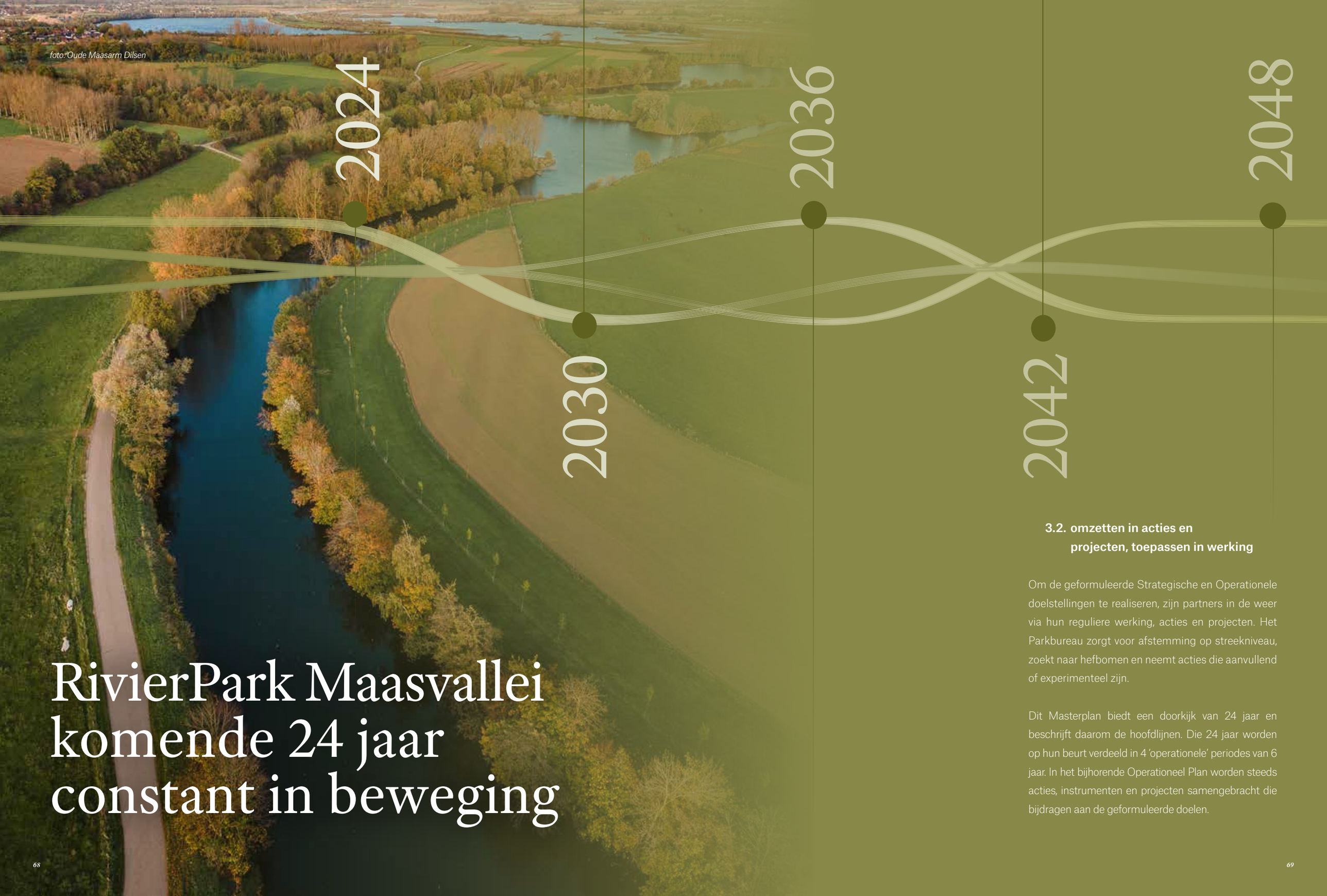

RivierPark Maasvallei komende 24 jaar constant in beweging

3.2. omzetten in acties en projecten, toepassen in werking

Om de geformuleerde Strategische en Operationele doelstellingen te realiseren, zijn partners in de weer via hun reguliere werking, acties en projecten. Het Parkbureau zorgt voor afstemming op streekniveau, zoekt naar hefbomen en neemt acties die aanvullend of experimenteel zijn.

Dit Masterplan biedt een doorkijk van 24 jaar en beschrijft daarom de hoofdlijnen. Die 24 jaar worden op hun beurt verdeeld in 4 'operationele' periodes van 6 jaar. In het bijhorende Operationeel Plan worden steeds acties, instrumenten en projecten samengebracht die bijdragen aan de geformuleerde doelen.

4. Gebiedscoalitie

4.1. Beschrijving van de gebiedscoalitie en governance

Het RivierPark Maasvallei kent een 'gebiedscoalitie' van zo'n 30 partners. Deze coalitie is gestaag maar logisch gegroeid in de voorbije 15 jaar rondom de projecten en gezamenlijke doelen. Die gestage groei wordt hieronder kort beschreven.

Op 1 juni 2005 werd een eerste samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen de Provincie Limburg en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland. De doelstelling: een geïntegreerd totaalproject realiseren in de grote landschappelijke eenheid 'Maasvallei', met een beoogde synergie tussen de ontwikkeling van het natuurlijk-landschappelijke en toeristisch-recreatieve potentieel van de Maasvallei. In december 2008 volgde de ondertekening van het charter met doelstellingen door 5 Vlaamse Maasgemeenten, Provincie Limburg en RLKM: de start van het RivierPark Maasvallei. Er werd een Parkbureau Maasvallei opgericht in de schoot van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland. Het Parkbureau fungeert als aanjager van de samenwerking tussen verschillende bestuursniveaus, het middenveld en belanghebbenden in het terrein, maar ook als uitvoerder van projecten. Hoewel de gebiedscoalitie achter het RivierPark Maasvallei aan de Vlaamse oever ontstond en het Plan van Aanpak dus een Vlaamse focus had, is de structuur en de basiswerking sinds 2017 grensoverschrijdend. In 2015 werd daartoe een grensoverschrijdende intentieverklaring ondertekend door beide provincies, Vlaamse en Nederlandse gemeentes, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en RLKM. In 2021 leverden deze partners steun aan de indiening van een kandidatuur als Landschapspark middels een intentiebrief of de reeds bestaande intentieverklaring.

2008

2015

2021

De 'governance' van het RivierPark is driedelig: aangestuurd door een stuurgroep, inhoudelijk ondersteund door een projectgroep/ambtelijk overleg en uitgewerkt in thematische werkgroepen. De komende decennia wordt deze goedwerkende drietrapsstructuur aangehouden, maar wil de gebiedscoalitie haar werking wel verstevigen en waar opportuun uitbreiden. De bestuurlijke drukte en de vele overlegtafels in de Maasvallei vallen op. Er is afgewogen hoe en waar de governance van het RivierPark aanvullend kan zijn, in plaats van dubbel op. Echter: afgezien van de VNBM, waar de hogere overheden in vertegenwoordigd zijn, worden er geen grensoverschrijdende tafels op streekniveau samengeroepen. De overlegstructuur van het RivierPark bekleedt daardoor een unieke positie.

4.1.1. Stuurgroep en projectgroep/ambtelijk overleg

De **stuurgroep** opereert op een strategisch niveau en komt een of twee keer per jaar samen als 'internationaal bestuurlijk overleg'. Het overleg wordt voorgezeten door de gedeputeerde voor toerisme en erfgoed van de Provincie BE Limburg en bijgewoond door zijn collega van de Provincie NL Limburg, de daartoe aangeduide burgemeesters of schepenen/wethouders van de 11 Maasgemeenten, vertegenwoordigers van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en RLKM. Bij eventuele afwezigheid van gedeputeerden leidt de wethouder van Maastricht de vergadering. Er wordt bij meerderheid beslist. Naast de sturing op hoofdlijnen komt ook de bespreking van strategische projecten (potentieel of lopend) aan bod. Om die reden komt de stuurgroep soms ook 'per oever' samen.

De **projectgroep** bestaat uit Vlaamse, provinciale en lokale administraties, aangevuld met de natuurbeheerders, landbouworganisaties, toeristische actoren, het Projectgrindwinningscomité, de Vlaamse Waterweg en vertegenwoordigers uit de grindsector. De projectgroep stemt lopende processen op mekaar af en wijst op mogelijke synergiën, geeft feedback op de werking van het RivierPark op hoofdlijnen. Andersom informeert het Parkbureau deze partners over projecten in het RivierPark. De projectgroep komt twee keer per jaar samen. Haar Nederlandse tegenhanger wordt 'ambtelijk overleg' genoemd, maar heeft precies dezelfde functie als de projectgroep. Omdat het vaak gaat over de vertaling van beleid naar de praktijk, het inspelen op subsidieregelingen, (deel)gebiedsgerichte projecten... is beslist om op dit niveau niet grensoverschrijdend samen te komen (dat gebeurt wel in de werkgroepen, zie 4.1.2). Het Parkbureau waakt over een regelmatige rapportering over de andere oever en zet daarnaast in op informele netwerkvorming die grensoverschrijdend plaatsvindt.

4.1.2. Thematische werkgroepen

De thematische werkgroepen voeden inhoudelijk en vanuit de praktijk de projectgroep/ambtelijk overleg en de stuurgroep. Ze worden bevolkt door de veelheid van partners die op het terrein actief zijn; er wordt breed uitgenodigd. Ze worden voorbereid en getrokken door het Parkbureau. Hieronder volgt een overzicht van de werkgroepen en hun eigenheid, die ze doorheen de jaren hebben ontwikkeld.

De werkgroep **natuurbeheer**, beter bekend als het 'Beheerdersoverleg' is de oudste werkgroep en komt van in het begin grensoverschrijdend samen. Natuur- en waterbeheerders ontmoeten mekaar twee keer per jaar op het terrein (steeds op een andere plek die op vlak van beheer actueel is), gevolgd door een gespreksronde over wat er speelt in de diverse gebieden. Het doel is de opbouw van grensoverschrijdende terreinkennis, inhoudelijke uitwisseling en advies. Daarnaast komen de natuurbeheerders ook op beleidsmatig niveau samen met het Parkbureau om gebundelde feedback te kunnen bezorgen aan de stuurgroep (via Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer), maar ook aan andere organen, zoals de VNBM (zie 4.3). De

werkgroep kuddebeheer bevat dezelfde partners, maar komt heel specifiek samen met de veeverzorgers van de verschillende natuurbeheerders. Dit proces wordt door ARK getrokken gezien haar pioniersrol op het vlak van begrazing.

De werkgroep **toerisme en communicatie** brengt twee keer per jaar de toeristische medewerkers van de gemeentes en de provincies (VVV's in NL) samen. Er wordt een jaarplanning gemaakt voor gezamenlijke promotie en productontwikkeling. Mogelijke content wordt naar voor geschoven, overwegingen rond on- en offline communicatie, evenementen, wandelbrochures of themaroutes... worden hier besproken en aangescherpt alvorens het Parkbureau ze verder uitwerkt. Als ook bewonerscommunicatie op de agenda staat, schuiven de communicatiemedewerkers van de gemeentes en de natuurbeheerders mee aan – grensoverschrijdend.

De werkgroep **recreatie en recreatieve routes** komt minder regelmatig en vooral projectgebonden samen rond grensoverschrijdende thema's zoals de Lange Afstandswandeling of de gezamenlijke recreatievisie. Recreatieve projecten met een grote impact op het terrein worden hier afgetoetst. Daarom zijn naast de toeristische partners en hun routebureau's hierin ook de natuurbeheerders belangrijk.

De werkgroep **veerponten** komt doelgericht samen rond de opstart van het vaarseizoen. Gemeentes en toeristische organisaties maken afspraken met De Vlaamse Waterweg nv als eigenaar van de vloot en met het Parkbureau Maasvallei als exploitant van de veerpontjes.

De werkgroep **zwerfvuil** werd opgericht in 2012 vanuit de noodzaak om de problematiek op streekniveau aan te pakken. Samen met Limburg.net (afvalintercommunale) werd een oplossing op maat gezocht voor het drijfvuil van de Maasvallei: Maas.net (een variant op straat.net). Deze werkgroep, bevolkt door gemeentes, natuurbeheerders, Limburg.net en de Vlaamse Waterweg is niet grensoverschrijdend, omdat op de Nederlandse oever de werking van Schone Maas (IVN) al precies hetzelfde doet. Er zit wel iemand van Schone Maas in de werkgroep zwerfvuil en vice versa om de informatiedoorstroming te bevorderen[40].

Werkgroep landbouw RivierPark Maasvallei op inspiratiebezoek in Haspengouw

De werkgroep **landbouw** werd in 2022 opgericht op vraag van een aantal actieve landbouwers naar aanleiding van de kandidatuur tot Landschapspark. Het doel is het nabij opvolgen van de ontwikkeling van de kandidatuur, maar ook andere projecten of inspirerende voorbeelden worden besproken. De komende jaren wordt onderzocht of en hoe deze werkgroep kan evolueren naar een grensoverschrijdende groep.

Ambassadeursgroep op bezoek bij Terras Maasoever

40 Het Parkbureau Maasvallei zit met de zwerfvuilwerking op de rand van haar kerntaak. Maar de afweging tussen 'kerntaak' en 'noodzaak' is niet zo makkelijk te maken als het hele RivierPark bezaaid ligt met vuil. Met de overstroming van 2021 bleek het Parkbureau met haar werkgroep een dankbaar vehikel voor de gouverneur, OVAM en tal van andere bevoegden om de afwikkeling van het achtergebleven vuil uit te rollen. De ondersteuning van de hogere overheid dient in de toekomst echter verduurzaamd te worden om de gebiedscoalitie, zeker de terreinbeheerders, te verlichten.

Geen werkgroep, maar evengoed een 'groep', zijn de **ambassadeurs** van het RivierPark Maasvallei. Dit is een groep van een tiental ondernemers van beide oevers, die elk op hun manier inspirerend bezig zijn met landschap, duurzaamheid en gastheerschap. Zij ontmoeten elkaar sinds 2021 samen met het Parkbureau alternerend in hun onderneming. Het doel is om een landschapsgebonden netwerk van ondernemers te creëren en dat ook zichtbaar te maken in twee richtingen.

4.1.3. Rol van rivierbeheerders en grindwinners

Het rivierbeheer van de Gemeenschappelijke Maas is in handen van De Vlaamse Waterweg nv en Rijkswaterstaat. Zij werken aan een hoogwaterveiligheidsopgave met natuurontwikkeling en recreatie als nevendoelen. Zij werken samen in de VNBM: de Vlaams Nederlandse Bilaterale Maascommissie. Een erkend transnationaal orgaan waarin de beide rivierbeheerders mekaar ambtelijk ontmoeten en waar ook andere overheden de werken aan de rivier mee opvolgen. Het Parkbureau schuift sinds 2021 mee aan in het voorbereidend overleg van de VNBM omwille van de synergie met de ontwikkeling van het RivierPark Maasvallei[41]. Het streven is om die synergie de komende tijd verder te vergroten.

Rivierverruiming, weerdverlaging en natuurontwikkeling kan worden bereikt door projectgrindwinning. De grindwinning heeft doorheen de decennia een weg afgelegd van (te) grootschalig en doel op zich, naar een middel om in consensus met natuur- en landbouwsector projecten van groot maatschappelijk belang te kunnen realiseren (zie Landschapsbiografie). De schaal waarin zij actief zijn maakt het proces van grindwinning, net als dat van hoogwaterveiligheid, erg impactvol op het RivierPark Maasvallei. De afwerking van de (natuur)gebieden en de aanleg van recreatieve infrastructuur volgen steeds na inrichting, in de algemene herkenbaarheid van het RivierPark Maasvallei.

Aan de Nederlandse kant loopt het Project Grensmaas nog tot 2027 (zie Landschapsbiografie), en is de Provincie Limburg bevoegd voor het afwegen van mogelijke ontgrondingsvergunningen voor projecten met een grote maatschappelijke meerwaarde. Aan de Vlaamse kant is het Grinddecreet van kracht dat de voorwaarden voor projectgrindwinning schept; het Projectgrindwinningscomité bewaakt de uitvoering van de projecten.

4.1.4. Uitvoerend orgaan: Parkbureau Maasvallei

Het Parkbureau Maasvallei is ondergebracht bij het Regionaal Landschap Kempen en Maasland, maar heeft een grensoverschrijdende opdracht. Daartoe werd met de Nederlandse partijen een samenwerkingsovereenkomst afgesloten, de Vlaamse partijen zijn door de structuur van het Regionaal Landschap als leden-organisatie reeds vertegenwoordigd. Voor de evolutie naar een Parkbureau werd een gezamenlijke samenwerkingsovereenkomst afgesloten.

Het Parkbureau Maasvallei heeft ten overstaan van het Regionaal Landschap wel een aparte cel-structuur met een eigen coördinator en eigen medewerkers, en met een eigen analytische boekhouding. Buiten medewerkers die toegewezen zijn op een specifiek project, werkt het team grensoverschrijdend. Dat is ook zichtbaar in de samenstelling ervan.

Het Parkbureau is gericht op afstemming enerzijds, en uitvoering op streekniveau anderzijds. Idealiter is dat terug te voeren op een fiftyfifty verdeling. Ongeveer de helft van de capaciteit moet gaan naar het samenbrengen van partners, afstemming, projecten rond kennisdeling, signaalfunctie naar boven (bestuur, beleid) en naar onder (praktijk), signaleren van én schrijven voor projectoproepen of subsidieregelingen met partners, het betrekken van ambassadeurs. Ongeveer de andere helft moet gaan

41 Er is ook de IMC, Internationale Maas Commissie, waar ook het Waals gewest, Frankrijk en Duitsland aan deelnemen. Voor Vlaanderen zit daar de VMM in. Voor oplossingen op het vlak van waterkwaliteit en vervuiling op niveau van het stroomgebied zijn zij aan zet.

naar de concrete uitvoering van (wandel)projecten, terreinacties (die men doorgaans associeert met een Regionaal Landschap), communicatie, promotie en sensibilisering, projecten rond landschapsbeleving.

4.1.5. Financiering op hoofdlijnen

De financiering van het RivierPark Maasvallei kent een Vlaams deel en een Nederlands deel. In de Operationele Plannen wordt weergegeven welke partners voor welke kosten staan. Voor de financiering van het Parkbureau zelf is er voor beide oevers een basisfinanciering en een projectfinanciering. Aan de Vlaamse oever wordt de basisfinanciering gebruikt als 'seed money' om projectfinanciering op Limburgs, Vlaams en Europees niveau te kunnen aantrekken voor het RivierPark en de partners die er actief zijn. Aan de Nederlandse oever wordt gewerkt met Uitvoeringsprogramma's die duidelijk weergeven voor welke acties de basisfinanciering moet worden ingezet. De basisfinanciering is hier dus ook grotendeels de projectfinanciering. In de toekomst wordt gestreefd naar een meer uniforme aanpak tussen beide oevers.

Een buitenbeentje in de financiering vormen de veerpontjes. Hiervoor treedt het Parkbureau op als vehikel, omdat het een zeldzame partij is die Vlaamse en Nederlandse middelen kan samenbrengen en een gezamenlijke opdracht kan uitschrijven aan een exploitant. De jaarlijkse bijdragen voor de veerpontjes komen van de 11 Maasgemeenten en de beide provincies Limburg. De grote andere helft van de totale exploitatiekost wordt gedragen door de Vlaamse Waterweg.

4.2. Samenvatting besluitvorming partners

Overzicht provincies en gemeentes:

- De gemeente Lanaken keurde bij Collegebesluit en volgens de delegatiebevoegdheid van de Gemeenteraad zoals vastgesteld in de zitting van 24 juni 2019, het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 23 maart 2023.
- De gemeente Maasmechelen keurde bij Collegebesluit en Gemeenteraadsbesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting van de Gemeenteraad op 25 april 2023.
- De stad Maaseik keurde bij Collegebesluit en Gemeenteraadsbesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 13 maart (CBS) en 4 april (GR) 2023.
- De gemeente Kinrooi keurde bij Collegebesluit en Gemeenteraadsbesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting van de Gemeenteraad op 3 april 2023.
- De gemeente Maasgouw keurde bij Collegebesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 19 april 2023.
- De gemeente Sittard-Geleen keurde bij Collegebesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 25 april 2023.
- De gemeente Stein keurde bij Collegebesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 25 april 2023.
- De gemeente Echt-Susteren keurde bij besluit van de Burgemeester het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed op 28 april 2023.
- De gemeente Meerssen keurde bij Collegebesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 2 mei 2023.
- De gemeente Dilsen-Stokkem keurde bij Collegebesluit en Gemeenteraadsbesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting van de Gemeenteraad op 9 mei 2023.
- De gemeente Maastricht keurde bij Collegebesluit het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 16 mei 2023.
- De Provincie Belgisch-Limburg keurde bij besluit van de Deputatie het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 11 mei 2023.
- De Provincie Nederlands-Limburg keurde bij besluit van de Gedeputeerde Staten het Masterplan, Operationeel Plan en de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners goed in de zitting op 16 mei 2023.

Ook heel wat partnerorganisaties ondertekenden in de loop van april en mei de Samenwerkingsovereenkomst Parkpartners, met name Limburgs Landschap, Natuurpunt, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Agropolis, Steengoed, Projectgrindwinningscomité, Visit Zuid-Limburg, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Limburg Marketing / VVV Hart van Limburg, ARK, Bekkensecretariaat Maasbekken.

Andere partnerorganisaties en overheidsdiensten namen een adviserende rol op in de totstandkoming van het Masterplan. Hun medewerkers zijn opgenomen onder 4.3 en hun logo's staan vermeld in de colofon.

4.3. Totstandkoming en bronnen

4.3.1. Adviezen jury op parknota

Na het indienen van een eerste Parknota in september 2021 formuleerde de jury een aantal adviezen. Deze adviezen werden verwerkt in de totstandkoming van het Masterplan en waar mogelijk werd er in de voorafgaande teksten rechtstreeks naar verwezen. Hieronder volgt een samenvatting van de verwerking.

Aanbevelingen eindbeoordeling Parknota: *"Het beter uitwerken van het cultuurhistorische luik inclusief de nodige aandacht voor het extractielandschap en de barrière – en verbindende functie van de Maas bv. Andere aandachtspunten zijn o.a een meer landschappelijke benadering van het klimaatadaptatieverhaal met aandacht voor o.a erfgoed en landbouw, de link met het nationaal park Hoge Kempen en de mogelijke uitbreiding van de perimeter met enkele randzones".*

Het advies om het cultuurhistorische luik beter uit te werken inclusief de nodige aandacht voor het extractielandschap en de barrière – en verbindende functie van de Maas, werd geformuleerd op het moment dat het Maascongres van juni 2022 werd voorbereid. Het ging om een meerdaags, grensoverschrijdend congres dat de relatie tussen mens en Maas doorheen de eeuwen als centraal thema had. Het erfgoedaspect van het landschap (archeologie, cultuurhistorie, contacten en conflicten over de Maas heen, bodems, verschillen en gelijkenissen in erfgoedbeleid, onderzoekslacunes...) kwam ruimschoots aan bod in de bijdragen van meer dan 20 sprekers en in 4 excursies op nieuwe en oude extractielocaties. Het Maascongres was voor de gebiedscoalitie de informele start van de opmaak van de Landschapsbiografie, waarin veel aandacht ging naar de barrière – en verbindende functie van de Maas. De Landschapsbiografie werd begeleid door een aantal wetenschappers en het Agentschap onroerend erfgoed. Vanuit de analyse in de Landschapsbiografie kreeg de visie op het landschappelijk erfgoed, uitgeschreven onder 1.2, verder vorm.

Het advies om de link met het Nationaal Park Hoge Kempen beter uit te werken werd verwerkt in de visie op de ruimtelijke samenhang, de visie op de landschapskwaliteit en de recreatieve visie (1.1, 1.2, 1.3). Ook in de beekdalen en open ruimte verbindingen komt het Nationaal Park aan bod en in de USP is de 'nabije afwisseling' met het Nationaal Park als troef opgenomen. Omdat het Masterplan een grensoverschrijdend visiedocument is, is het Nationaal Park Hoge Kempen niet het enige gebied waarmee de link van belang is; in diezelfde hoofdstukken is daarom ook aandacht gegeven aan de link met andere gebieden. In de Landschapsbiografie is bovendien de historische samenhang beschreven met de omliggende hoger gelegen gebieden.

Het advies om de perimeter uit te breiden met enkele randzones werd in de besprekingen met de partners over de totstandkoming van het Masterplan omgezet in het bijkomend opnemen van een 'schil', waarin de verschillende terrassen en een aantal belangrijke corridors naar o.a het Nationaal Park Hoge Kempen vervat zitten. Dezelfde werkwijze werd doorgetrokken naar de Nederlandse oever. De morfologie is er anders, maar ook daar zijn groenblauwe en recreatieve verbindingen aanwezig in de schil. De aandacht voor de 'bredere Maasvallei' en de samenhang met de hoger gelegen delen is omstandig uitgewerkt in de analyse (Landschapsbiografie), de visie (1.1, 1.2) en de eerste strategische doelstelling. Wat mee speelde in de afweging om de perimeter of het kerngebied te behouden zoals het was, is de gedragenheid ervan in de gebiedscoalitie. Bovendien werd in het begeleidingstraject duidelijk dat acties of projecten die zich situeren in de 'schil' evengoed kunnen worden meegenomen in de verdere uitbouw van het Park.

4.3.2. Totstandkoming

Het Masterplan werd samengesteld door het Projectbureau RivierPark Maasvallei in de loop van 2022 en 2023, met name door:

Ben Creemers, Katrien Schaerlaekens, Margriet Satijn, Regina Haenen, Saskia Engelen, Stephanie Janssen.

De totstandkoming kon rekenen op de steun van een groep gepassioneerde bestuurders in het Internationaal Bestuurlijk Overleg:

Igor Philtjens, Stephan Satijn, Bert Lambrechts, Wim Rutten, Mark Hoedemaekers, Johan Tollenaere, Myriam Giebens, Sofie Vandeweerd, Koen Sleypen, Ingrid Erlingen, Raf Terwingen, Herbert Coox, Marleen Kortleven, Marino Keulen, Jolein Martens, Christel Cornelissen, Hubert Mackus, Louk Bongarts, Gina van Mulken, Yvonne Salvino, Ivo Tillie, Jos Hessels en Sjors Blomen.

Het Masterplan kon rekenen op advies en aanvullingen van de volgende partners uit de Projectgroep, het Ambtelijk overleg, de Werkgroepen, experts en het team bij RLKM:

Frans Verstraeten, Albert Baenens, Dirk Ottenburghs, Sophie Dommershausen, Bart Geyskens, Bert Soors, Joke Verstraelen, Peter Agotha, Kristof Das, Wim Meermans, Mathias Nijsen, Peter Bloemen, Griet Maes, Carine Vanderhenst, Frank Liebens, Jeroen Schols, Joris Verhees, Jörgen Janssenswillen, Katrijn Vrancken, Lieve Vandebroeck, Danny Klingeleers, Inge Bangels, Miet Schabregs, Jos Ramaekers, Liesbet Cleynhens, Sabrina Tollenaers, Pierre Wijnen, Ruben Pauwels, Sylvia Schrijvers, Jonas Beuls, Véronique Vastmans, Paul De Vis, Lien Lambrechts, Eddy Leenders, Koen Prikken, Lobke Rienckens, An Van Caekenberghe, Katleen Vandenbergh, Machteld Steensels, Maité Couvreur, Stijn Vanherk, Yvonne Kokkelkoren, Herman van Steenwijk, Sven Kools, Esther de Boeye, Ingrid Buchem, Ivo Janssen, Paul Elshout, Lydeke van Soest, Pascal Roomberg, Rob van Schijndel, Bart Grote, Daniel Bours, Tom Heijnens, Bram Lemmens, Eline Kempeneers, Peet Adams, Werner Verheyen, Jaak Geelen, Jos Delahaye, Bertie Vanderlee, Bart Hoelbeek, Jemp Peeters, Patricia Kusters, Peter Delahaye, Elke Rutten, Veerle Venken, Barend Christmas, Tonnie Vandebroeck, Stef Schroyen, Peter Stakenborg, Maarten Moermans, Marlies De Muijnck, Kris Van Looy, Kobe Janssen, Lambert Schoenmaekers, Johan Vandenbosch, Jeroen Gilissen, Erwin Christis, Greetje Vandekerkhove, Liesbeth Van Gysegem, Ruben Beerens, Ignace Schops

Het Masterplan kon vanuit het begeleidingstraject 'Vlaamse Parken' rekenen op bijkomend advies en aanvullingen van:

Karl Cordemans, Els Hofkens, Bart Geyskens, Inge Bangels, Katrien Dejonghe, Els Brouwers, Katleen Vandenbergh, Elsje Stevens, Jef Guelinckx e.a.

4.3.3 Bronnen

Voor een uitgebreide bronnenlijst wordt verwezen naar de Landschapsbiografie RivierPark Maasvallei.

Agentschap Natuur en Bos, Rapport Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones: Uiterwaarden langs de Maas met Vijverbroek, Brussel, 2012.

Bureau Stroming en RLKM, Landschapsbiografie RivierPark Maasvallei, Genk, 2023.

Daniëls S., Witters N., Van Passel S., Economische waardering van maatschappelijke baten van de herinrichtingsmaatregelen van de Maasvallei, UHasselt, 2018.

Div., Bewonersonderzoek RivierPark Maasvallei, Toerisme Vlaanderen, 2021.

Div., Erfgoedstudie Maas- en Hinterland, in opdracht van de Provincie Limburg, Hasselt, 2012.

Div., Integrale opnames van het Maascongres, Maastricht en Maaseik, 2022.

Div., Ontwerp Ruimtepact 20 40, in opdracht van de Provincie Limburg, Hasselt, 2023.

Div., Provinciale Omgevingsvisie Limburg, in opdracht van de Provincie Limburg, Maastricht, 2020.

Div., Referentiekader Ruimtelijke Regionale Eigenheid, in opdracht van de Provincie Limburg, Hasselt, 2021.

Kurstjens G., Van Looy K., Maas in Beeld, s.l, 2021.

Helmer W., Litjens G., Overmars W., Toekomst voor een grindrivier, Provincie Limburg, 1991.

Schoenmaekers L., Plan van Aanpak Maasvallei... Grensverleggend, s.l, 2007.

Van Braeckel A., Jocque M., Ecologische effecten van ingrepen en beheer op Europese natuurdoelen: Lange termijn doorrekening Grensmaas met ECODYN. Afstemmen natuurbeheer en hoogwaterveiligheid in de Gemeenschappelijke Maas. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. 7. INBO, 2023.

Vangeenberghe Anne-Marie, Voedsellandschap Inspiratieboek, Brussel, 2021.

4.3.4 Afkortingen

AGNAS: afbakening van de gewenste natuurlijke en agrarische structuur

IMC: Internationale Maascommissie

GLB: gemeenschappelijk landbouwbeleid

KLE: kleine landschapselementen

LAW: lange afstandswandeling

NGO: niet-gouvernementele organisatie

NPHK: Nationaal Park Hoge Kempen

RPMV: RivierPark Maasvallei

RLKM: Regionaal Landschap Kempen en Maasland

USP: unique selling proposition

VNBM: Vlaams-Nederlandse Bilaterale Maascommissie

10. Colofon

Coördinatie:
Projectbureau RivierPark Maasvallei bij RLKM

Tekst:
Katrien Schaerlaekens

Kaartmateriaal en GIS-werk:
Regina Haenen

Verantwoording foto's en illustraties:
RLKM, Erwin Christis, Jorgo Kokkinidis, Kris Van De Sande, Rudi Van Beek, Gert Arijs, Bjorn Snelders - Visit Limburg, Vlaamse Waterweg, Ben Creemers, ARK Rewilding Nederland - Jeroen Helmer, Consortium Grensmaas, withkidsontheroad.

De uitgever heeft de rechten voor de illustraties naar best vermogen geregeld. Wie zich desondanks in zijn rechten tekortgedaan voelt, wordt verzocht contact op te nemen met RLKM, Winterslagstraat 87, 3600 Genk

Verantwoordelijke uitgever:
Ignace Schops
RLKM
Winterslagstraat 87
3600 Genk
D/2023/8362/6

Grafische vormgeving:
Studio Segers

Volgende partners werkten mee aan de inhoud van dit Masterplan:

Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook geproduceerd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

De publicatie 'Masterplan RivierPark Maasvallei' is een uitgave van Regionaal Landschap Kempen en Maasland, en kwam tot stand met een subsidie in het kader van de Projectoproep Landschapsparken, in opdracht van de Vlaamse Overheid

www.rivierparkmaasvallei.eu

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

MAASVALLEI
RIVIERPARK

www.rivierparkmaasvallei.eu